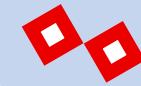

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS
HRVATSKOG
PLANINARSKOG
SAVEZA

GODIŠTE 97

LIPANJ
2005
6

**»HRVATSKI PLANINAR« - ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
»CROATIAN MOUNTAINEER« - JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION**

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u 11 brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izašao je 1. lipnja 1898. Časopis nije izlazio od 1919. do 1921. i od 1945. do 1948., a od 1949. do 1991. izašao je pod imenom »Naše planine«.

PRETPLATA za 2004. godinu iznosi **120 kuna** (za inozemstvo 32 eura). Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan Vaš pretplatnički broj. Pretplata za inozemstvo (32 eura) uplaćuje se na račun **SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236**, također uz poziv na pretplatnički broj.

Vaš PRETPLATNIČKI BROJ (O) otisnut je uz Vašu adresu, koja je nalijepljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti naznaku o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana pri Hrvatskom planinarskom savezu (O).

NOVI PRETPLATNICI, odnosno zainteresirani za pretplatu, trebaju se pismom, telefonom, faxom ili e-mailom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojve koji su izašli od početka godine, a zatim će svaki mjesec na svoju adresu redovno primati svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je 15 kuna.

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je 10. dan prethodnoga mjeseca (30 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova**, posebno dužih priloga. Svi se primljeni materijali na zahtjev vraćaju autorima. **Prednost imaju** prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili disketu, ali ne unutar Wordovih dokumenata). Podrobниje upute možete potražiti na web-stranici HPS ili izravno kod urednika.

IZDAVAČ

**HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
KOZARČEVA 22, 10000 ZAGREB**

E-MAIL: hps@inet.hr
http://hps.inet.hr
TEL./FAX 01/48-24-142
TEL. 01/48-23-624

UREDNIŠTVO

hrvatski.planinar@vip.hr
http://hps.inet.hr/hp

UREDNIK

ALAN ČAPLAR
PALMOTIČEVA 27, 10000 ZAGREB
E-MAIL: caplar@vip.hr
TEL: 091/51-41-740
TEL./FAX: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

DAMIR BAJS
DARKO BERLJAK
VLAHO BOŽIĆ
FARUK ISLAMOVIC
GORAN GABRIĆ
ŽELJKA KASAPOVIĆ
ZDENKO KRISTIJAN
BRANKO MEŠTRIĆ
PROF. KRUNOSLAV MILAS
PROF. DR. ŽELJKO POLJAK
ROBERT SMOLEC

TISAK

»EKOLOŠKI GLASNIK« D.O.O.
DONJA LOMNICA

ISSN 0354-0650

SADRŽAJ

HRVATSKI PLANINAR

Godište 97
VolumeBroj 6
Number

Lipanj – June 2005

202 130. OBLJETNICA HPD

207 KREMEN

209 ACONCAGUA

226 MARKIRANJE I ZAŠTITA

ZAVRŠENA PROSLAVA 130. OBLJETNICE**202**

ALAN ČAPLAR

O VELEBITU IZNUTRA**203**

ŽELJKO POLJAK

PROLJETNI USPON NA KREMEN**207**

ZDENKO KRISTIJAN

PUT NA ACONCAGUU**209**

TOMISLAV ČANIĆ

ŠPILJSKO-JAMSKI SUSTAV**LAMPRECHTSOFEN – VOGELSCHACHT****213**

VLADO BOŽIĆ

KAKO SAM DOŽIVJELA ŠPILJU LAMPRECHTSOFEN**216**

IVANA BALIĆ

MEĐUNARODNI POHOD NA GOLEM KORAB**217**

GOCE TRPKOVSKI

TRAGOM PRVOG IZleta HPD-a**220****Moj san****222**

JASNA ŽAGAR

O SUŽIVOTU BILJAKA I MARKACISTÂ**226**

ROBERT SMOLEC

NOVE TEHNOLOGIJE U PLANINARSTVU**232****PLANINARSKI TISAK****234****TKO JE ŠTO U HRVATSKOM PLANINARSTVU:****Dražen Lovreček****235****IN MEMORIAM: IRENA MARJANAC****236****Vijesti****237****KALENDAR AKCIJA****240**

**SLIKA NA NASLOVNICI:
KAMENI MONOLITI NA PoŠTAKU, FOTO: ALAN ČAPLAR**

130. OBLJETNICA HRVATSKOG PLANINARSTVA

ZAVRŠENA PROSLAVA 130. OBLJETNICE**ALAN ČAPLAR, Zagreb**

U nedjelju 15. svibnja pohodom »Tragom prvog izleta HPD-a« u Samoborskom gorju završena je proslava 130. obljetnice organiziranoga hrvatskog planinarstva. Takvim se pohodom već tradicionalno obilježavaju »okrugle« godišnjice izleta koji je dvanaestoro članova Hrvatskog planinskog društva (HPD) poduzelo 17. i 18. svibnja 1875.

Kako to i priliči 130. obljetnici i dometu koji je naše planinarstvo postiglo od početaka do danas, 15. svibnja se u Rudama okupilo 130 puta više planinara nego na prvom izletu HPD-a. Premda su se istog dana održavali i lokalni izbori, to nije spriječilo više od 1500 planinara iz 83 planinarskih društava iz svih krajeva Hrvatske da dođu na pohod i prođu trasom Rude – Veliki dol – Oštrc

– Plešivica, a proslavi su se pridružili i slovenski planinari iz 11 društava, te jedno društvo iz BiH. Kratak kulturno-umjetnički program u Rudama izvelo je mjesno KUD »Oštrc«, a okupljene su pozdravili gradonačelnik Samobora Žarko Adamek, izaslanik Predsjednika Republike Hrvatske Željko Mataja te predsjednik HPS-a Hrvoje Kraljević. Nakon pozdravnih riječi, planinari su se uputili prema Velikom dolu, Oštrcu i dalje prema Plešivici. Među sudionicima ovoga pohoda bilo je izrazito mnogo mladih, a sudjelovale su doslovno sve generacije, od 5 do 85 godina.

U Rudama je posebno živo bilo oko stolova na kojima se utiskivao prvi pečat u prigodni set razglednica s motivima iz Samoborskog gorja. Drugi žig utiskivao se na Velikom dolu, treći na

Oštrcu, a četvrti na vrhu Plešivice, gdje su se sudionicima koji su prikupili sve žigove, dodjeljivale značke »Tragom prvog izleta HPD 15. 5. 2005.«. Veliko zanimanje izazvala je i pokazna vježba potražnih pasa na vršnom dijelu Rancerja, a kao trajni trag proslave ostat će prigodne edukativne ploče s tekstrom o prvom izletu HPD-a, koje je u Rudama i na Poljanicama postavio Park prirode Žumberak-Samoborsko gorje. Nakon završetka pohoda, sudionici su se do kasnih popodnevnih sati nastavili družiti na Poljanicama i u Samoboru. Premda je za taj bilo najavljeneno pro-

Na putu od Oštrca prema Plešivici

foto: Zdenko Kristijan

mjenjivo vrijeme, a nad Samoborskim gorjem nebo stalno prijetilo kišom, oborine su srećom izostale, a u posljepodnevnim se satima čak i razvedriло.

Pokrovitelj ovoga pohoda bilo je Poglavarstvo grada Samobora, a organizatori Hrvatski planinarski savez i HPD »Japetić« iz Samobora. Pokrovitelj cjelokupne proslave 130. obljetnice hrvatskog planinarstva bio je Predsjednik Republike Stjepan Mesić, koji je proslavu osobno otvorio na svečanosti u travnju prošle godine u Ogulinu. U okviru obilježavanja 130. obljetnice održani su još i Dani hrvatskih pla-

Na Plešivici

foto: Tomislav Marković

ninara na otoku Lošinju i planini Osoršćici, a na najvišoj našoj planini, Dinari, otvoren je obnovljen i proširen planinarski dom »Brezovac« (1050 m). Osim tih nekoliko središnjih akcija, održan je i niz manjih akcija koje su bile posvećene 130. obljetnici hrvatskog planinarstva. Ostvarenja postignuta u tom razdoblju ostat će utkana u naše planinarstvo kao trajni trag obljetnice – spomenimo ovdje samo »Zlatnu knjigu hrvatskog planinarstva« i dom »Brezovac« na Dinari.

*Više snimaka s pohoda
Tragom prvog izleta
HPD-a pogledajte na
»duplerici« ovoga broja.*

VELEBIT

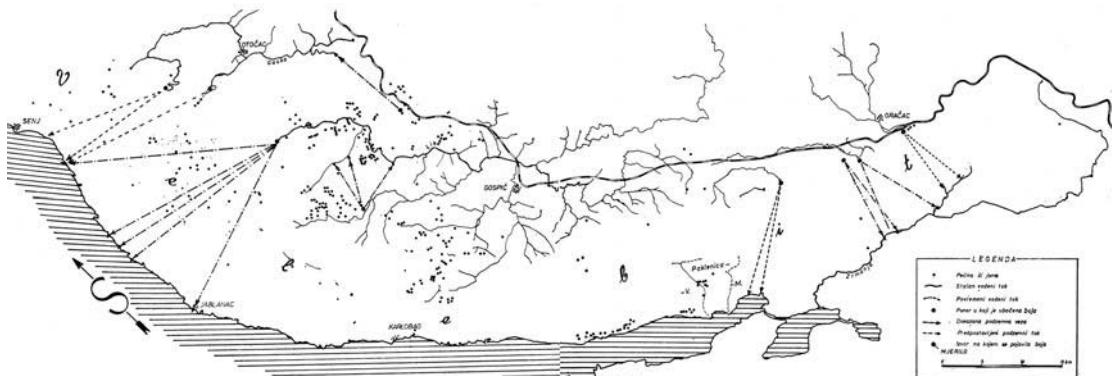
O VELEBITU IZNUTRA

prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Velebit stoljećima zaokuplja pažnju znatiželjnika bogatstvom oblika na površini, ali se tek sredinom prošlog stoljeća počelo više razmišljati o tome kako izgleda »iznutra«. Pretečom takvog razmišljanja možemo smatrati dr. Radivoja Simonovića (1858–1950), liječnika i geologa amatera, koji je godinama strastveno proučavao Velebit (od 1903. do 1924. organizirao je deset istraživačkih ekspedicija) i ostao poznat po dvije tisuće izvrsnih fotografija koje rese brojna znanstvena djela, naročito botanička.

VELEBIT JE ŠUPALJ!

Vidjevši po Velebitu brojne jame u kojima nestaju sve oborine, Simonović je objavio tezu da je u Velebitu golema šupljina koja je nastala istovremeno s izdizanjem planine. Po Simonoviću, Velebit je nastao kao velik nabor zemljine kore ispod kojeg je svakako morala ostati šupljina orijaških dimenzija. Tezu je objavio o vlastitu trošku u obimnoj stručnoj raspravi od 144 stranice na njemačkom jeziku pod naslovom »Tektonische Urho-

Smjer kojim Lika i Gacka prodiru kroz Velebit do mora (dr. S. Božičević, 1968.)

höhlräume unter den Falkengebirgen. Neue Erklärung des Karstproblems».

Danas znamo da Velebit nije jednostavna bora poput šatora nego većim dijelom navlaka koja je nastala uzduž pucanja zemljine kore, no Simonoviću daju stanovitu zadovoljštinu golemi prostori na koje su naišli graditelji tunela Sveti Rok i cjevovoda za hidrocentralu Obrovac. U tunelu Sv. Rok naišli su na jednu veliku dvoranu (148×53 m) i petnaestak različitih kaverni, čak i na podzemnu tekućicu koja je izazvala poplavu, a u cjevovodu za Obrovac tako veliku dvoranu da joj visinu (68 m) nisu mogli ocijeniti svjetiljkama nego balonom na uzici. Dakle, velebitsko podzemlje nije jedinstvena golema šupljina nego, slikovito rečeno, golema spužva s nebrojenim pukotinama, jamama i kanalima.

VELEBITSKA SPUŽVA

I bez silaska u dubine velebitskih jama može se dokučiti kakvo mora biti bogatstvo podzemnih šupljina u toj kraškoj planini građenoj od slojeva vapnenca debelih i do 2000 metara. Dovoljno je spomenuti da, unatoč visini i blizini mora, Velebit nije razvodnica. Koje li razlike od Risnjaka, gdje postoji upravo nevjerojatna asimetrija: razvodnica na toj planini udaljena je od Jadranskog mora kojih petnaestak kilometara, a od Crnog mora oko tisuću i dvije stotine. Dok je tako s Risnjakom, tekućice s Gackog, Ličkog i Gračačkog polja nesmetano prolaze kroz Velebit, reklo bi se – kao da ni ne postoji. Jedino su ponori u Gračačkom i Kosinjskom polju koji put preuski pa nakon obi-

lnih kiša nastaju periodična jezera. Proučavanjem vrujlja na moru i bojanjem voda u ponorima odavno su utvrđeni smjerovi podzemnih tokova, a silazeći u najdublje jame, naši su ih speleolozi pronašli u samoj utrobi planine i izmjerili razinu podzemne vode. Spomenimo ovde da razvodnica nije ni Lička Plješivica unatoč svojoj impozantnoj veličini, nego tek naoko neugledno Ličko sredogorje.

VELEBITSKI TUNELI

Velebit se u tisućljetnoj hrvatskoj povijesti pokazao velikom prometnom preprekom između panonske i jadranske Hrvatske, koju se nastojalo premostiti prijevojima i tunelima. Prvi probijeni tunnel jest ona minijatura na izlazu iz Baških Oštarija kojom su izbjegnuta zloglasna Vela vrata, gdje su od naleta bure stradala mnoga zaprežna vozila u doba kad je to bio jedini način za prijelaz Velebita. Malo je veći i korisniji tunnel Prezid na cesti Obrovac – Gračac jer, osim bure, smanjuje i uspon na frekventnoj cesti koja je dugo bila glavna veza između južne i sjeverne Hrvatske. Taj vjekovni prometni problem prvi je put bio riješen izgradnjom ceste preko Malog Halana ispod Tulovih greda. Bio je to toliko značajan događaj da je prilikom svečanog otvorenja 4. listopada 1832. godine organizirano veliko narodno slavlje na kojem je sudjelovao i jedan član carske dinastije iz Beča. Srećom je u njegovoj pratišti bio i dvorski slikar F. Arrigoni koji je svečanost, u ono doba kad nije još bilo foto-aparata, ovjekovječio velikim slikarskim platnom. Na njegovoj slici vidi se u pozadini

nova cesta urezana podno Tulovih greda, a u prvom planu paviljon za goste i niz šatora. U sredini se odvijaju različita natjecanja sa stotinjak ljudi, pretežno u narodnim nošnjama živih boja. Unatoč malim dimenzijama, nošnje su prikazane tako točno da se razabiru i vezovi na pregačama i torbama.

Dokaz da je smjer ove ceste bio dobro izabran jest i činjenica da je nakon 170 godina tim istim smjerom trasirana autocaesta Zagreb – Split, istina, ne preko Velebita nego kroz nj tunelom Sveti Rok.

TUNEL SVETI ROK

Tunel je velika prometna dobrobit u nacionalnim razmjerima, ali bi s planinarskog gledišta bilo važno ne zaboraviti ni cestu preko Tulovih greda koja je danas, nažalost, u vrlo lošem stanju. Među tzv. panoramskim cestama ta cesta zauzima u cijeloj Hrvatskoj nedostizno prvo mjesto jer omogućava jedinstven turistički događaj. Naprotiv, tunel Sv. Rok treba izbjegavati jer projektant, valjda radi skupoće, nije predviđao dovoljnu ventilaciju nego tek nekoliko ventilatora koji imaju pretežno sim-

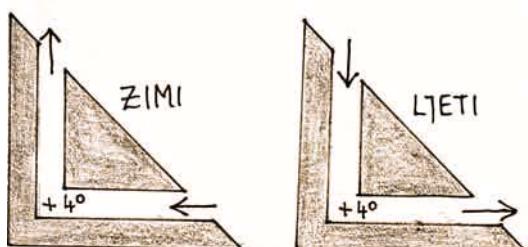
bolično značenje. Glavobolja nakon prolaska kroz tunel u »prometnoj špicu« nije najgora posljedica trovanja ugljičnim monoksidom, mnogo su gore nesreće koje se događaju ošamućenim vozačima na dalnjem putu. Za usporedbu: u tunelu Mont Blanc je radi ventilacije uređen paralelni tunel čija je unutrašnjost nalik nekoj tvornici (ulaznica za razgledavanje stoji nekoliko eura). Problem ventiliranja djelomično se može riješiti prirodnim propuhom s pomoću »dimnjaka«, kao što se vidi iz idućih redaka.

»PROPUH« KROZ VELEBIT

Kroz Velebit ne prolaze samo vode tekućice, nego i zrak. Istraživači velebitskog podzemlja žale se da je ponegdje propuh tako snažan da im gasi karbidne svjetiljke, npr. prilikom nedavnog speleološkog istraživanja u Crnopcu. Zanimljive su mnogobrojne jame puhaljke sa zagonetnim strujanjem zraka: ljeti iz njih puše hladan vjetar, a zimi zrak struji u suprotnom smjeru. Fenomen je istražen u jami Puhaljki iznad Medka i razjašnjen je

**Arrigonijeva slika svečanog otvorenja ceste
4. listopada 1832. pod Tulovim gredama
(iz fonda Hrvatskoga povjesnog muzeja)**

Ventilacija tunela Sveti Rok – kakva bi trebala biti

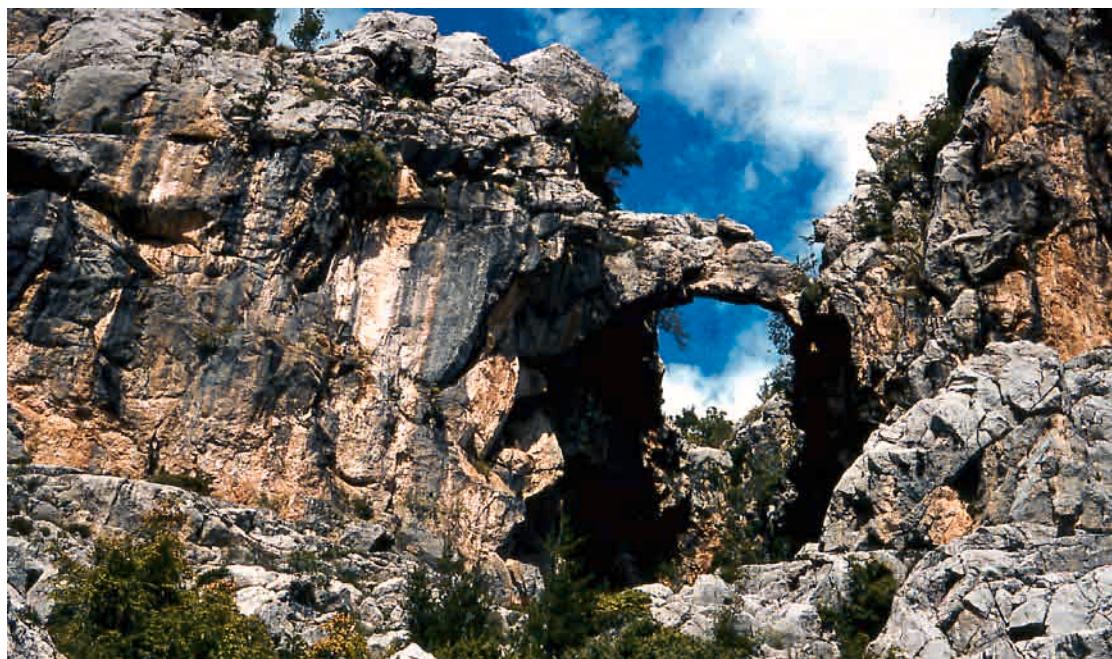
mehanizam njegova postanka. Puhaljke imaju negdje još jedan otvor, ali na višoj nadmorskoj visini. Zimi je zrak u podzemlju topliji nego vani, pa se diže i izlazi na gornji otvor, a podtlak koji zbog toga nastaje u podzemlju uvlači hladan zrak kroz donji otvor. Ljeti je, dakako, redoslijed obrnut.

JUNGOV TUNEL

Ideja o tunelu kroz Velebit starog je datuma. Ovdje ćemo podsjetiti samo na gospičkog planinara Ivana Šikića, poznatog pod nadimkom Jungo (1912–1971), koji je dio svoga života posvetio propagiranju ideje o proboru Velebita tunelom. Taj

skromni bankovni činovnik i član PD »Visočica« u Gospiću potrošio je dio svog imetka da bi popularizirao za tadašnje prilike grandioznu ideju o tunelu od Brušana prema Karlobagu. Prije pola stoljeća mnogo su o tome pisale razne novine diljem bivše države, a Jungo je izradio i razglednicu sa skicom tunela kako ga je on zamišljao. Na zamisao o tunelu nadahnule su ga Cerovačke špilje koje su u davno doba, kad je Gračačko polje bilo još veliko jezero, bile prirodan kanal za odvodnju polja prema moru ili, točnije, prema rijeci Zrmanji. U prilog Jungovom maštanju govori podatak da Cerovačke špilje imaju oko tri i pol kilometra kanala i da u njima ima jasnih znakova vodenog toka u smjeru mora. Najveći je Jungov uspjeh bio tematski sastanak u Savezu inženjera Hrvatske u Zagrebu, gdje je njegova zamisao bila povoljno ocijenjena. U našem su časopisu pisali o Jungovom tunelu Julije Derossi (1963., str. 83.) i Ante Rukavina (1971., str. 52.).

O tome kako Velebit izgleda »iznutra«, danas znamo neusporedivo više nego što su znali Simović i Jungo, zahvaljujući istraživanjima naših planinara speleologa, no to je već posebna tema.

Velebit je šupljikav kao spužva – Šuplja draga kod Živih Bunara

foto: Željko Poljak

LIKA

PROLJETNI USPON NA KREMEN

ZDENKO KRISTIJAN, Samobor

Kremen je po visini peta planina u našoj zemlji, iza Dinare, Biokova, Velebita i Ličke Plješivice. Do sada su ga planinari razmjerno rijetko posjećivali jer nije bilo markiranog pristupa na vrh. Riječ je o vrlo zanimljivu vrhu, s lijepom prirodom i širokim vidićima, koji je nedavno uvršten u Hrvatsku planinarsku obilaznicu.

Kremen se nalazi nedaleko od državne ceste D1 Zagreb – Split, između Udbine i Gračaca. Oni koji dolaze novom autocestom trebaju s nje izaći na izlazu Gornja Ploča, uputiti se prema Udbini i za-tim desno starom cestom D1 prema Gračacu. U Bruvnu, kojih 20 kilometara od Udbine, treba skrenuti lijevo prema Mazinu i Donjem Lapcu. Odmah iza Bruvna, desno od ceste, pogled će privući strm, travnat vrh Veliki Urljaj (1295 m), a s lijeve strane Kremen (1590 m). Od Bruvna ima 5,5 km po lošoj asfaltnoj cesti do omanjeg Mazinskog prijevoja (818 m), koji razdvaja dva dugačka polja. Najbolje je auto ostaviti na prijevoju jer je sporedna cesta prema Kremenu prohodna samo za terenska vozila. Na prijevoju još nema oznake da je ovdje početak puta za Kremen.

S prijevoja treba skrenuti lijevo sporednom šumskom cestom. Ona se postupno diže iznad sela Kovačevića, prema kojem se odvaja slabija cesta, i vodi padinom travnatog vrha Šolobanice (1145 m).

Početak puta prema Kremenu

foto: Zdenko Kristijan

Nakon 3–4 km hoda i nekoliko zavoja dolazi se do manjeg pješčanika uz cestu. Samo 100 metara dalje je prva markacija. Na tome mjestu treba produžiti cestom mimo otvorene rampe.

Na prvom zavodu ceste, oko 1 km iza rampe, nalazi se vrelo Kovačević Luka. Tu treba skrenuti lijevo na livadu, pa u šumu. Od prijevoja do vrela ima otprilike 5 km cestom, za što treba nešto više od sata hoda.

Od vrela dalje uzbrdo šumom vodi slaba staza. Na kraju uspona lijevo se odvaja markacija do dvaju izvora na travnatoj poljani Ledini, a desno nas slaba staza vodi na Kremen. Što se više uspijemo, padina je strmija. Na kraju uspona izlazimo iz šume na travnati hrbat. Njime ćemo lijevo uzbrdo. Za još 20 minuta stižemo hrptom do betonskoga stupa na vrhu. Od Mazinskoga prijevoja

do vrha Kremena treba se popeti 770 metara, za što trebaju dva i pol sata.

Vršni hrbati sam vrh
strše iznad šume pa su vidici
vrlo dobri. S vrha se vide
Ozeblin na Plješivici, Ličko
sredogorje, Velebit i bosanske
planine.

Prilazni su put markirali članovi HPD »Malačka – Donja Kaštel« iz Kaštel Starog, zahvaljujući članu Jovici Čubrilu, koji je rodom iz ovoga kraja. Markacije su nove, pa nema nikakvih orijentacijskih teškoća. Društvo se sprema označiti i početni dio puta, postaviti putokaze, a na vrhu ugraditi kutiju sa žigom. Na kraju svih

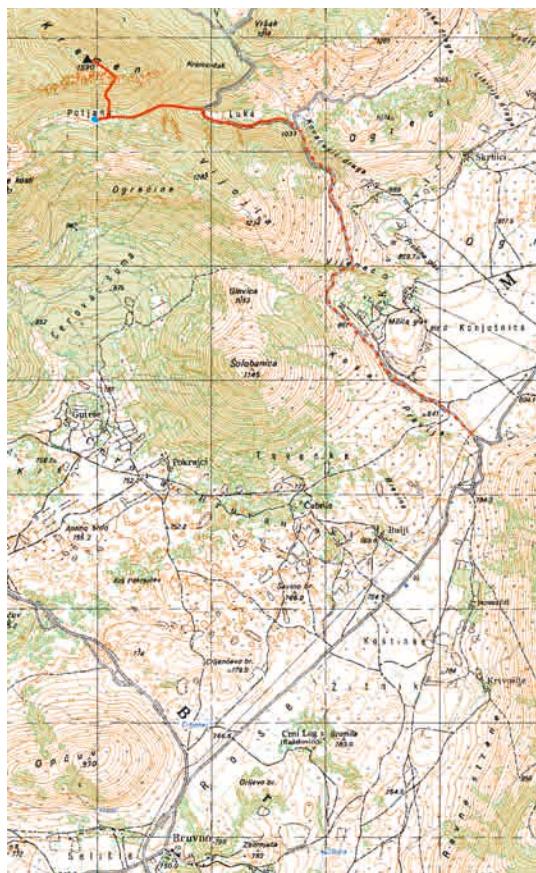
Vršni hrbat Kremena

foto: Zdenko Kristijan

radova slijedit će svečano otvorenje puta, uz prvi masovni uspon na vrh.

Početkom travnja bio je velik snježni zapuh na cesti prije pješčanika, a gornja polovica ceste bila je pod snijegom. Naša mala skupina planinara iz Zagreba i Samobora uspinjala se po snijegu od Kovačević vrela sve do hrpta Kremena.

Budući da je Kremen nova kontrolna točka Hrvatske planinarske obilaznice, mnogi će planinari imati razlog više da se popnu na ovu lijepu planinu.

Uz kameni stup na vrhu

foto: Zdenko Kristijan

ANDE

PUT NA ACONCAGUU

TOMISLAV ČANIĆ, GOSPIĆ

»Gospićani spremni za novi pothvat«, »Aconcagua – novi izazov gospičkih alpinista«, »Šest odvažnih kreće u Južnu Ameriku«, »Juriš na krov Južne Amerike« i mnogi slični naslovi u dnevnom tisku ispratili su nas krajem siječnja na put prema drugom kraju svijeta. Na ispraćaju u gospičkom hotelu »Ana« okupilo se više od stotinu planinara i građana Gospića. Na mnogim licima nisu se mogle sakriti zabrinutost, sumnje i nevjerica. »Samo se vi nama vratite živi i zdravi!«, govorili su mnogi. Bio je to tek uvod u putovanje u daleke Ande i na njihov najviši vrh, Aconcagu.

Zrakoplovom Zagreb – Pariz – Buenos Aires – Mendoza ima 12 sati efektivnoga leta. Čekanje od 12 sati u Parizu koristimo za posjet crkvi Notre Dame, Elizejskoj palači i Eiffelovom tornju. U Buenos Airesu posjećujemo Maradonin stadion Boca Juniors, a zaplesali smo i ulični tango s Argentinkama. Za dva dana, u Mendozi, prijavili smo uspon u Provincijalnom parku Aconcagua i uplatili 300 dolara po osobi. Nabavka hrane za uspon bila je začas gotova kada smo u marketu slučajno susreli Dragu Brajku iz Karlovca, sveučilišnog profesora koji u Argentini živi već 35 godina.

Splet vrhova južnoameričkih Anda

foto: Tomislav Čanić

Primijetio nas je sam Brajak, vidjevši majicu s napisom: HPD »Željezničar«, Gospic – Aconcagua 2005.

U Mendozi, u agenciji Casa Orviz, ostavljamo spomen-ploču poginulom šibenskom alpinistu Zlatiboru Prginu, koja je idućih dana ugrađena na spomen-groblju poginulim alpinistima u Puente del Inca. Puente del Inca je malo turističko mjesto na 2700 metara, smješteno uz glavnu prometnicu koja vodi prema Santiago de Chile. Poznato je po termama i prirodnom mostu preko rijeke Mendoze.

Unajmljujemo mazge za prijenos stvari do baznog logora i počinjemo s usponom uz rječicu Horcones, koja teče od podnožja baznog logora. Do prvog aklimatizacijskog logora trebaju nam nepuna četiri sata laganog uspona. Confluencia je mali šatorski grad, gdje se obavljaju i prvi liječnički pregledi na 3300 metara. Mjerenje oksidansa pokazuje da svi možemo ići dalje. Ipak smo jedan dan iskoristili za aklimatizacijski uspon na prastari ledenjak Plazu Franzia na 4200 m.

Puente del Inca (2700 m)

foto: Tomislav Čanić

Put do baznog logora Plaza de mulas prilično je dosadan i jednoličan. Preskakivanjem s kamena na kamen mora se nekoliko puta prijeći rijeka Horcones. Do baznog logora na 4300 metara treba deset sati. Razapinjemo šatore i to će nam biti ishodište za dvanaestodnevni boravak.

Četiri uspona do prvog visinskog logora Nido de Condores na 5300 metara u tjedan dana zaista je prava žrtva, koju vrijedi podnijeti ako se želi osvojiti najviši vrh južne polutke, Aconcagu (6960 m).

Na polasku prema Confluenciju

foto: Tomislav Čanić

Desetog veljače, nakon što smo dobili vremensku prognozu preko ličkog zeta Miñuela, koji veli da je oženio Katicu Kostelac, počinjemo uspon na vrh. Pomalo nas hvata strepnja pred usponom. Odmaramo se kako tko, jer već iza ponoći slijedi glavni uspon.

Poslije mi je ovako svoje osjećaje opisao Mile Špoljarić, koji je dospio na vrh: »Svjestan da sam prošao izvanredne pripreme, bio sam psihički stabilan. U tim trenucima nisam razmišljao o mogućem neuspjehu, već sam

hrabro kročio naprijed, korak po korak, iako sam osjećao vrlo veliku hladnoću koja mi je prožimala cijelo tijelo. Bilo je oko -40, a kažu da se u tim trenucima gubi po jedan stupanj tjelesne temperature na svakih 100 visinskih metara. Jedva smo sačekali da se pojave prve zrake sunca. Kada smo došli na 6400 metara, umornoga Danu uhvatila je visinska bolest.

Nas trojica imali smo oko četiri sata do vrha. Vrlo nezgodan teren, sipar i kamenje koje se odrađuju. Ipak, napredovali smo snagom volje, jer je vrh kao na dlanu. Već smo prošli 14 sati uspona i bili smo na cilju. Aconcagua je pala. Osjećao sam se sretnim i neko posebno zadovoljstvo vladalo je cijelim mojim bićem. Znali smo da se ne smijemo previše veseliti, jer je spuštanje tek neznatno lakše od uspona...».

U visinski logor Nido dečki su došli tek poslije 20 sati. Zaslужen odmor i drugi dan spuštanje do baznog logora. 12. veljače bio je dan odmora poslije napornog uspona. Za oproštaj s »ličkim zetom« Miguelom poklonili smo mu sav višak hrane, a on nama umjetničku sliku Aconcague.

Svega devet sati spuštanja od Plaza de mulas do Puente del Inca. Visinska razlika je čak 1600 metara. No, nema više kamenja, sipara, neizvjesnosti, ni ulijevanja 4 do 5 litara vode dnevno u sebe. Osim Dane, koji tvrdi da se udebljao, svi

Helikopter služi za dostavu hrane, odvoz smeća i prijevoz unesrećenih

Doživljaj koji se pamti – jutro u južnoameričkim Andama

foto: Tomislav Čanić

Na usponu prema II. visinskom logoru Berlini

ostali izgubili su pet do šest kilograma na tjelesnoj težini.

Na groblju u Puente del Inca poklonili smo se na Zlatiboru Prginu, kojem je u međuvremenu postavljena spomen-ploča, i ostalim poginulim alpinistima. Posjetili smo i prirodne terme, a posebno smo se divili prirodnom mostu preko rijeke Mendoze. Vrijeme do povratka iskoristili smo za upoznavanje s povijesnom i kulturnom baštinom Čilea

i Perua. Posebnu zahvalnost dugujemo Borisu Maruni, našem veleposlaniku u Santiago de Chile, kao i ostalim djelatnicima veleposlanstva, koji su nas nesebično ugostili i osigurali nam smještaj. Na prijemu nam je veleposlanik rekao: »Jedan mali Gospić iz jedne male Hrvatske napravio je veliku promidžbu svoje domovine na jednom svjetskom vrhu.«

Vijest o usponu članova HPD »Željezničar«, Gospić na Aconcagu bila je prva vijest na teletekstu HRT-a

Gospičani sa zastavom svojega grada na vrhu Aconcague

SPELEOLOGIJA

ŠPILJSKO-JAMSKI SUSTAV LAMPRECHTSOFEN – VOGELSCHACHT

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

U svijetu je danas poznato više od sedamdeset jama i jamskih sustava dubljih od 1000 metara, a jedna je jama čak dublja od 2000 metara. U Austriji ima jedanaest jama i jamskih sustava dubljih od 1000 metara. Najdublja jama na svijetu je Voronja na Kavkazu, duboka (za sada) 2080 metara, slijedi je jama Mirolda u Francuskoj, duboka 1733 metra, a treća je jama u Austriji. To je špiljsko-jamski sustav Lamprechtova špilja – jama Vogel, dubok 1632 metra. Taj jedinstveni sustav čine špilja Lamprecht i tri duboke jame spojene u cjelinu.

Sustav se nalazi na sjeveru Austrije, pedesetak kilometara jugozapadno od Salzburga. Špiljski se ulaz, zvan Lamprechtsofen (Ofen = peć = špilja), nalazi u Loferskoj dolini, na visini od 664 metra, desetak kilometara jugoistočno od sela Lofera, a jamski su ulazi južno od špiljskoga, na planini Leoganger, u području Nebelsbergkar, na nadmorskim visinama iznad 2000 m. Najviši ulaz Schacht PL 2 je na 2296 metara, a od špiljskog ulaza udaljen je 4 – 5 km zračne linije.

Ukupna dužina do sada istraženih kanala je 50,5 km. Sustav je etažni labirint vodoravnih, koših i okomitih kanala, uskih prolaza i golemyih dvorana nastalih na spoju trijaskih dolomita (dolje) i dachsteinskih vapnenaca (gore) starih oko 22 milijuna godina, s nekoliko stalnih i povremenih vodenih tokova.

Od cijelog danas poznatog sustava, prvi se spominje dolinski ulaz još 1562. godine. Iz toga vremena potječe i brojne legende o skrivenom blagu u špilji viteza Lamprechta (porijeklom iz

susjedne njemačke pokrajine Schwabe). Poznato je dvadesetak inačica legendi, no sve se svode otprilike naisto: u dvorcu Saalecheru živio je bogati vitez Lamprecht s dvije kćeri, od kojih je jedna bila slijepa. Kako vitez svoje bogatstvo nije stekao na pošten način, svoje je blago skrивao i pred kćerima. No, one su jednog dana našle blago, sakrile ga u špilji i ostavile velikog crnog psa da ga čuva. Od tada špilja nosi Lamprechtovo ime.

Zabilježeno je da su prvi tragači za blagom ušli u špilju 1650. godine. Poslije su mnogi istraživači tražili blago, neki su čak »vidjeli« psa ili slijepu Lamprechtovu kćer, ali blago nisu našli. Mnogi od njih zalutali su u špilji i zaglavili, a njihove kosti pronašli su kasniji istraživači. Ipak, korist od traženja blaga bila je otkrivanje i upoznavanje špiljskih kanala.

Prvi nacrt špilje izradio je 1833. šumar Ferchl, a zabilježeno je da su već 1872. bila istražena 1784 metra špiljskih kanala. Daljnje prodiranje u špiljsku unutrašnjost zaustavilo je tada neprolazno, sifonsko Jarčeve jezero (Bocksee), udaljeno oko 600 m od ulaza.

Koncem 19. stoljeća počeli su uređivati špilju za turistički posjet i već je 1905. opremili nogostupima, ogradama i rasvjetom iz male turbine u špilji koju je pokretala voda špiljskoga potoka. Taj dio špilje i sada je lijepo uređen, ali se od 1975. za rasvjetu koristi struja iz vanjske mreže. Brana s akumulacijskim jezerom i turbina još se mogu vidjeti u špilji. Turistička staza duga je oko 700 m, a uređenim stubama može se popeti oko 120 m iznad razine ulaza. Najzanimljiviji je završni dio tu-

Vodotoci u podzemlju i danas su aktívni

rističkoga puta, koji se nalazi na vrhu goleme strme dvorane kroz koju teče potok. Na vidljivim mjestima dvorane postavljene su crvene signalne svjetiljke spojene sa senzorima u dubljim dijelovima špilje. Kad naiđe velika voda, a to se događa iznenada, crvene svjetiljke počnu treperiti, uključi se zvučni signal i posjetitelji moraju žurno napustiti špilju jer potok onda poplavi donji, ulazni dio špilje.

Istraživanja špilje nastavljena su tek po završetku Drugoga svjetskog rata. Istraženo je nekoliko novih kanala, a svi su ispred Jarčevog jezera. Preronađavanjem sifona 1964. ustanovljeno je da se iza njega prostiru veliki podzemni prostori pa je 1967. iskopan umjetni rov, desetak metara iznad sifonskog jezera. Time je omogućen lakši prolaz u dublje dijelove špilje. Tek su tada počela velika

otkrića salzburških speleologa. Napredujući uzvodno, 1976. su uspjeli popeti se 995 m visoko iznad razine ulaza i doprijeti blizu površine planine (od površine ih je dijelilo stotinu metara, ali do nje nisu stigli). Bio je to svjetski speleološki rekord u napredovanju prema gore.

Usporedno s napredovanjem u krajnjim dijelovima špilje, speleolozi su u njenim početnim dijelovima uređivali put za lakši prolaz kolegama koji su opskrbljivali logore duboko u unutrašnjosti. Na strmim su mjestima postavili užad za pridržavanje i osiguravanje, klinove u stijenama za nogostupe i rukohvate, razapeli čeličnu užad preko jezera (tzv. »žičare«), postavili metalne ljestve na strmim i okomitim dijelovima, te ospobili splav za prijelaz dubokog jezera.

Velik napredak u istraživanju ostvarili su 1979. speleolozi iz Krakova, kada su pronašli kanale na visini od 700 m, koji vode dalje u unutrašnjost planine. Došli su u područje gdje je na površini poslije otkriveno i istraženo nekoliko dubokih jama. Francuski su speleolozi (članovi kluba »Vulcain« iz Lyona) 1984. istražili jamu Salzburger Vogelschacht do dubine od 726 m, a poljski speleolozi 1988. jamu Verlorenerwegschacht, duboku 550 m. Tijekom zime 1991. poljski su se speleolozi, dolazeći iz doline (špilje Lam-

POSJET ŠPILJSKOM SUSTAVU LAMPRECHTSOFEN – VOGELSCHACHT

Sredinom veljače devetero članova Speleoškog odsjeka HPD »Željezničar« posjetilo je špilju Lamprecht. U Salzburgu nas je dočekao Walter Klapacher, član salzburškog speleoškog društva, i odveo nas u društvene prostorije u pomoćnim zgradama dvorca Hellbrunna, oko 4 km južno od središta Salzburga. Te prekrasne prostorije sastoje se od sobe za sastanke s kuhinjom, bibliotekom, sobe za speleošku arhivu, sobe za projekcije, sobe za pušače i

sanitarne prostorije. Tu smo prespavali (u svojim vrećama na podu).

Sutradan ujutro krenuli smo do špilje ispred koje su salzburški speleolozi sagradili speleoški dom. Dom je podignut novcem prikupljenim od gradnje nasipa protiv lavine koji štiti cestu u Loferškoj dolini. U domu smo prespavali drugu noć, nakon obilaska sustava.

foto: Vlado Božić

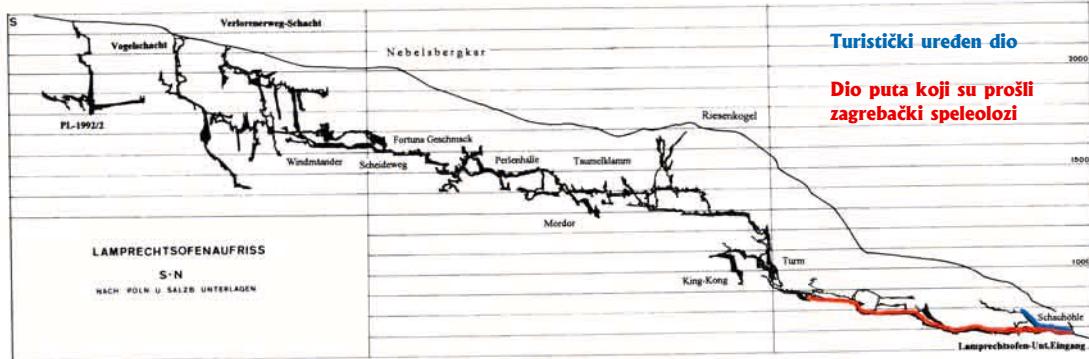
precht), popeli uz jednu stijenu i došli na dno jame Verlorenerweg, te tako po prvi puta spojili špilju s jamom (izašli su kroz špilju). Ljeti iste godine sedam austrijskih i poljskih speleologa (iz Salzburga i Krakova) helikopterom stiglo do otvora jame Verlorenerweg i kroz jamu se spustili u špilju Lamprecht. Za taj su im pothvat trebala tri dana, uz tri bivakiranja u podzemlju. Oni su tako prvi prošli kroz taj složeni špiljsko-jamski sustav, prešavši punih 1538 metara. Sustav je tada bio drugi po dubini u svijetu, iza jame Jean Bernard u Francuskoj. Međutim, 1993. ostvaren je spoj s jamom Salzburger Vogelschacht, pa se od tada sustav zove Lamprechtsofen–Vogelschacht. Iste je godine sustav spojen i s jamom PL 2, otvor koje je na još većoj nadmorskoj visini (2296 m), tako da je sada sustav dubok (ili visok) 1632 metra.

Špilju Lamprechtsofen najbolje je posjećivati zimi, kada je u planini sve zamrznuto i pokriveno snijegom. U proljeće i jesen špiljski potoci nabujaju i potpuno poplave neke kanale. Istraživanje podzemnih prostora nastavlja se i s dolinske i s planinske strane. Jedan od pokazatelja gdje treba dalje istraživati je strujanje zraka, koje je na pojedinim mjestima izrazito jako. Do sada nije ustavljen jednoznačan smjer strujanja zraka jer se u velikim prostorima strujanje ne osjeća. Na samom ulazu u špilju zimi se osjeća kako strujanje hladnoga zraka prema unutra, tako da na turističkom putu ima ledenih siga od ulaza do udaljenosti od nekoliko stotina metara. U dubljim dijelovima špilje (oko 2 km od ulaza) temperatura zraka je +3 °C, a vlažnost 90%.

Prelazak jezera hodanjem po žici foto: Vlado Božić

Na planini ima više jama, kojima se ulazi nalaze na još većoj nadmorskoj visini (okolni su vrhovi viši od 2500 m). Speleolozi uporno nastoje povezati te jame s postojećim sustavom kako bi ga još produbili.

SPELEOLOGIJA

KAKO SAM DOŽIVJELA ŠPILJU LAMPRECHTSOFEN

IVANA BALIĆ, Zagreb

Dan je bio prekrasan, prava snježna idila, a takvo je bilo i raspoloženje među nama. Doručak i spremanje su se po običaju otegnuli. Već je prošlo podne kad smo napokon krenuli. Na otvoru nas je dočekalo ledeno carstvo. Dugačke i vitke ledene sige, stupovi, slapovi... špilja se zaista potrudila ostaviti odličan prvi dojam. Ledeni stalagmiti doimali su se kao čudna morska stvorenja, čuvari ulaza, koji bi se mogli pomaknuti ako trepнем. U dnu aleje stajala su vrata. Ušli smo.

Kako sam se privikavala na mrak, tako se i špilja počela otkrivati. Kretali smo se kroz dugačak i neugledan kanal prateći stope razbojnika, tračača blaga, brojnih istraživača i neustrašivih pustolova, koji su ostavili svoj trag, a neki i živote. Zabavljala me je pomisao da možda upravo sada

stojim na istome mjestu kao i neki okrutni razbojnik prije mnogo stoljeća. Je li tu negdje bio medvjedi brlog, hoćemo li možda baš mi nabasati na legendarno blago?

Polako smo napredovali sve dublje u srce planine, a sve se još uvijek doimalo tako neugledno; gdje su ta kristalno bistra jezera, prekrasne pjeskovite plaže i velebne dvorane? Prošli smo kroz još jedna vrata i pustolovina je počela. Počeli su se slagati jedni za drugima: nebrojeni ručno uklesani klinovi, metalne ljestvice raznih dužina, rukohvati od užadi, čelične sajle. Gotovo da i nije bilo mjesta koje nije bilo obogaćeno tim »pomagalima« i ona su me svakim korakom sve više zabavljala i oduševljavala. Hodali smo nad provalijama po čeličnim sajlama kao kakvi žongleri, odvažni umjetnici na trapezu, a kada smo napokon došli do potoka, kanali su postali još zanimljiviji, vijugali su kroz stijene kao da negiraju njihovu postojanost i čvrstoću. Valutice pod našim stopalima svjedočile su snazi vodenih bujica koje su probile ove kanale. Osjetila sam neopisivo strahopštovanje prema moćnoj i nepredvidivoj podzemnoj rijeci.

Iako svedena tek na potok, voda je na pojedinim mjestima toliko hučala i režala da je istjerala svaku misao iz moje glave i ispunila svaku

Napredovanje kroz špiljske kanale

foto: Vlado Božić

poru moga bića. Međusobna komunikacija bila je nemoguća, prožeо me osjećaj osamljenosti. Biјes vode se stišao i sada smo hodali kroz kristalno bistra jezera. Njihova se ledena tirkizna voda nije mogla zamutiti našim koracima i podsjećala je na more. Kao i svako pravo more i ovo je imalo svoje prekrasne pješčane plaže, no umjesto umirujućeg zvuka valova, zrak je ispunjavala posvemašnja tišina.

Na nekim se mjestima voda ne može pregaziti, zbog dubine ili hladnoće, pa su nad njom razapete čelične sajle. Dvije služe kao rukohvati, a po trećoj smo hodali trudeći se izgledati graciozno u svojoj nespretnosti. Zabavljadi smo se gledajući jedni druge u tom odvažnom pothvatu hodanja po vodi. Dok sam gazila nad vodom, lebdeći kao čardak, osjećala sam se svemoguće, gotovo biblijski, no tada smo dospjeli do splavi i pretvorila sam se u dijete. Nisam mogla vjerovati svojim očima: duboko u utrobi zemlje, daleko od danjega svjetla,

nabasali smo na mirnu lučicu u kojoj nas je, usidrena, strpljivo čekala splav da nas preveze na drugu obalu tihog jezera. Kao da smo se našli usred kakvog romana Julesa Vernea. Tko zna, možda nas na drugoj obali čeka izgubljena zemlja prepuna čudesnih bića i bajkovitih prizora. Ponovo smo susreli potok, koji je veselo žuborio pozdravljajući nas, penjali se i spuštali po ljestvica, lutali hodnicima i gazili klinove, a onda smo stali.

Stigli smo do kraja našega puta. Iako se šipila nastavlja kroz planinu, naše putovanje je završilo. Čeznutljivo pogledavajući prema kanalu koji je nastavljao u dubinu, sjeli smo i skupljali snagu za povratak, nismo željeli otići. Vrijeme je proletjelo, sat se činio kao minuta, a jedini svjedok vremena i prijeđenog puta bio je sladak umor u udovima.

Dok smo se vraćali i iz auta gledali kako krajolik promiče pokraj nas, misli su mi putovale natrag u podzemlje. Smiješila sam se.

PLANINARENJE U MAKEDONIJI

MEĐUNARODNI POHOD NA GOLEM KORAB

GOCE TRPKOVSKI, Skoplje, Makedonija

Dan nezavisnosti Makedonije, 8. rujna, praznik je koji očekuju svi planinari i ljubitelji prirode iz Makedonije, ali i šire. Ne samo zato što je to najveći državni praznik u Makedoniji, već i zbog rijetke prilike za uspon na najviši vrh Makedonije, Golem Korab. To je dan kada se planinari tradicionalno uspinju na 2754 metara visok vrh (prema satelitskim mjerenjima iz 1996. godine visina je 2864 m, ali to još nije službeno potvrđeno).

Istočni dio Koraba, koji pripada Makedoniji, na sjeveru graniči s masivom Šar planine. S njegove istočne strane teče najljepša i najčistija rijeka u Makedoniji, Radika, s južne Žirovnička rijeka koja se u nju ulijeva. Prema narodnoj predaji, planina je dobila ime po tome što se tu nasukao »korab deda Noe« (*kuraba* na staroslavenskom jeziku znači *lađa*). Hrptom Koraba prolazi granica Makedonije i Albanije. Za pristup pograničnoj

zoni potrebna je posebna dozvola koju izdaje policija, međutim za rujanski uspon, zahvaljujući organizatorima, dobiva se kolektivna dozvola za sve sudionike.

Tu mogućnost makedonski planinari već trinaest godina zaredom maksimalno koriste i povođom Dana nezavisnosti priređuju pohod. Od 2000. godine u ime Planinarskog saveza Makedonije pohod organizira PSD »Korab« iz Skoplja pod motom »Svi na Korab«. Broj sudionika, od kada je ovo društvo preuzeo organizaciju, povećava se svake godine. Godine 2000. bilo je 450 sudionika, 2001. i 2002. zbog sigurnosne situacije samo po 50 sudionika, tek toliko da se održi tradicija, 2003. 640 sudionika i prošle 2004. godine čak 1040 sudionika iz 14 država i 65 planinarskih društava, od kojih 25 iz inozemstva.

Uspon na Golem Korab posljednjih je godina postao jednim od važnijih načina obilježavanja Dana nezavisnosti Makedonije te je ujedno po broju sudionika postao najveći športski događaj u Makedoniji. Osim planinara uspon privlači i rekreativce, koji rijetko posjećuju vrhove više od 2000 metara. Prošle godine stigli su planinari iz Srbije i Crne Gore, Bugarske, Poljske, Njemačke, Nizozemske, Litve, Švicarske i dr. Ovom prilikom željeli bismo na uspon pozvati i hrvatske planinare.

Početak uspona prema Golemom Korabu

foto: Stojan Jovanov

Za planinare koji trebaju smještaj na usluzi su tri doma. Za manje skupine pogodan je planinarski dom »Matka«, udaljen 20 km od centra Skoplja, kraj jezera Matka (u blizini je najveće penjašte u Makedoniji). Noćiti se može i u skijaškom centru Popova Šapka na Šar planini, gdje je osim planinarskog doma »Smreka« na raspolaganju više hotela, te u planinarskom domu »Tajmište«, koji se nalazi na putu prema Korabu.

Planinari do Koraba stižu organiziranim prijevozom iz Skoplja. Put vodi pored masiva Šar planine, a zatim preko Nacionalnog parka »Mavrovo« te pored Mavrovskog jezera. Osam kilometara nakon mjesta Mavrovi Anovi, gdje se s policijom kratko rješavaju formalnosti oko prijave, skreće se s magistrale desno preko rijeke Radike i potom se dobro održavanim šumskim putom prolazi se 20 kilometara do mjesta Štirovca (1281 m), gdje se parkiraju autobusi. Odavde se posljednja 2 km pješači šumskim putom do karaule »Pobeda« (1454 m), koja je polazna točka za uspon. Putovanje iz Skoplja do karaule traje oko 3 i pol sata.

Na prostoru uz karaulu može se nešto pojesti iz ruksaka, popiti čaj i spremiti za uspon do vrha. Oni koji dođu do vrha, prijeći će 1650 m visinske razlike za oko 4 – 5 sati, a za silazak je potrebno 3 – 4 sata. Od prošle godine trasa uspona ide

zom preko hrpta, s koje se po izlasku na otvoreno pruža nezaboravan vidik. Staza preko Kobilinog polja nešto je lakša (1500 m visinske razlike), ali i mnogo manje atraktivna. Uzbudljivo je vidjeti stotine planinara koji se kao mravi krećupadinom u cik-cak koloni prema katunu koji je na sat udaljenosti od karaule.

Od katuna se uspon nastavlja preko velike strmine do hrpta. Zelene padine prošarane stijenama, izvori i ponegdje mala jezera prostiru se unedogled. Dugačka isprekidana kolona planinara samo nadopunjuje ovaj pejzaž. U ravnijim se dijelovima mogu primijetiti i divlji konji. U gor-

Na najvišem vrhu Makedonije

foto: Marijan Spasov i Ivan Jovanoski

njem dijelu put vodi preko vrha Crna čuka (2530 m) i dalje preko hrpta. Crna čuka ima opasan greben s lijeve strane pa se treba pažljivo kretati preko lomljivih stijena. S tog se vrha staza spušta do mjesta odakle se može dobro vidjeti cilj. U tom dijelu ima potočića s čistom planinskom vodom pa mnogi planinari tu nadopunjavaju zalihe vode. Dalje prema vrhu uspon vodi samo po kamenjaru i livadama suhe trave.

Na vrhu se nalazi granični kamen. Visina od 2754 metara možda nije mnogo, ali to je naš ponos. Poseban je doživljaj čuti razne jezike planinara koje spaja ljubav prema planinarenju i prirodi. Svi se odlično razumiju dok čestitaju jedni drugima. Mnogi učesnici razviju na vrhu zastave svojih država i planinarskih društava. Vijori se i po nekoliko zastava u isto vrijeme, da podsjetete kako ljubav prema prirodi i planinarenju ne priznaje podjele.

Ako je vrijeme vedro i bistro, s vrha se mogu vidjeti prizori koji se za vrijeme uspona teško primjećuju, jezerce koje se nalazi ispod vrha na Kobilinom polju ili sela u albanskom podnožju planine. Nakon vrha, svi se upućuju prema startnom mjestu uspona, a nakon odmora kod karaule i neizbjegljivih razgovora tko se za koliko vremena popeo, dijele se diplome planinarskim društvima i bedževi za sudionike.

Tradicionalni uspon na Golem Korab masovan je, dobro organiziran i zanimljiv planinarski događaj. To je rijetka prilika za uspon na najviši vrh dviju država, ali i za upoznavanje s planinarkama iz različitih država.

Planovi za ovogodišnji uspon još su ambiciozniji. Vjeruje se da broj od 1500 sudionika nije nedostizan. Rado bismo ugostili i planinare iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te Slovenije. Uz naš planinarski pozdrav »Srećno«, upućujemo poziv svim planinarkama i priateljima da nam se pridruže na 14. međunarodnom usponu na Golem Korab 3. i 4. rujna ove godine.

O PSD »KORAB« IZ SKOPLJA

PSD »Korab« osnovano je 1997. godine i s više od 200 članova najveće je planinarsko društvo u Makedoniji. Predsjednik i osnivač društva je Ljubomir Kotevski. Posljednjih su se godina članovi »Koraba« uspeli na Kilimanjaro, Ararat, Mont Blanc i do trećeg visinskog logora na Muztag Ati na Pamiru. Društvo pomaže planinarkama iz drugih zemalja pri posjetu makedonskim planinama. Prije dvije godine organiziralo je uspon na Golem Korab skupini Norvežana koja želi osvojiti najviše vrhove svih europskih država. U veljači ove godine ugostilo je planinare iz HPD »Mosor« iz Splita pri usponu na Titov vrh na Šar planini. Više informacija o samom društvu i tekućim aktivnostima može se naći na www.korab.org.mk, ili dobiti posredstvom telefona +389/70/712-573 ili e-maila: contact@korab.org.mk.

TRAGOM PRVOG IZLETA HPD-a

**fotografije: Zdenko Kristijan, Dražen Lovreček, Ivica Kodžoman,
Branko Meštrić, Tomislav Marković, Božena Kralj-Vrsalović,
Nada Trkulja, Vesna Holjevac i Vesna Čaplar**

DOŽIVLJAJ

MOJ SAN

JASNA ŽAGAR, Sesvete

Dan je na odlasku. Noć se nečujna i moćna spustila na zemlju i navijestila da se bliži vrijeme počinku. Prigušeno svjetlo u autobusu i tiho šuškanje riječi umiruje mi lagano uznemirene misli, dok mi se oči naprežu u želji da vide barem mrvu ovoga noćnog krajolika, što se prozračan i tih širi prostranstvom daleko oko mene. Ništa. Mrak. Tek poneka svjetiljka zablista s nekog prozora i onda opet mrak. I putu je kraj.

Izađoh u noć. Nепrozirna mračna koprena iznenadila mi je oči. Gotovo da ništa ne vidim. Ni obris planine, ni treptaj grane na noćnom povjetaru, ni svoju vlastitu sjenu. Alpska me je noć prigrabila u svoje okrilje, njen prohладni dah osjećam na licu, prodire mi sve do kostiju. Spas potražih u baterijskoj svjetiljci. Prevrćem po džepovima naprtnjače, tražim je dodirom, jer očima je ionako ne mogu pronaći. Nema je. Tražim je ponovno –

svi su već otišli, svjetlost njihovih svjetiljki skakuće kroz noć. Više je ne tražim. Moje varljive oči opet su me iznenadile. Mrak mi se više ne čini tako neprozirnim. Sasvim jasno raspoznam stazu, i šumu, i obris planine. Uzeh naprtnjaču i osmijeh i zakoračih u dolinu Vrata. Zvijezde mi se smiješe s neba, a smiješim se i ja njima. Kako i ne bih? Gledam se kako koračam kroz svoj san.

Probudih se prije zore. Nečujno se ušuljah u alpsko jutro ne želeteći povrijediti nijemu neprozirnu tišinu što se nadvila nad dolinom. Tisuće zvijezda i zvjezdica treperi nebom, a poneka brzo proleti ostavljujući za sobom šuškav plač, pa onda nestane bez traga.

– Zvijezda je pala! – pomislih – Brzo nešto poželi! Nešto lijepo poput jutra, toplo poput sunca i nježno poput ptice.

Pogledom polako šećem po planini. Zora joj je tananom srebrnom niti iscratala oštare rubove. Nebo je sve svjetlijе, zvijezde su sve bljeđe i polako nestaju u bespuću daljine. Promatram kako se rađa dan. I planina – sa svim svojim tajnama i zamkama i beskonačnom ljepotom svoje nedohvatljive gordosti. Ne skida očiju s mene, ali i ja joj uzvraćam čvrstim prkosnim pogledom. Ona ne zna da je dio mojih snova, da je moja prolazna želja jača od njezine vječnosti.

Još jedan pogled ka Triglavu, uzdah nesigurnosti i –

U dolini Vrata

foto: Silvana Marković

Triglav u suncu

foto: Željka Lisak

jednostavno krenuh. Uzdigle se oko mene stijene Cmira, Dovškoga križa, Škrnatarice i Kukove špice, strma pobočja Dolkove špice, Škrlatice i Rokava, nad Triglavskom stijenom vrh Triglava. Ne gledam ih, plaše me i prijete mojoj samouvjerenoosti još većom samouvjerenošću o vlastitoj snazi i moći. Gledam stazu ispred sebe samo u dužini svojih koraka. Mračna je ali ljubazna. Je li to varka kojom me mami planina? Vuče sve dalje i dalje, tako da ne primijetim kako postaje sve strmija, kako sve teže dišem, kako mi naprtnjača sve jače pritišće ramena, a kamenje odronjeno nogom neopreznog penjača pada po meni.

Kažu da će danas biti lijep dan. U Luknji nema oblaka. Prozirna je, tek lagano zamućena pahuljastom jutarnjom maglicom. Sunce već lagano treperi na modrom nebu, čistom poput suze. Odsjaj kamenja odbija se od ogledala mojih očiju. Rukom ih zaklanjam, dok uzdižem pogled ka naizgled nepremostivoj prepreći. Golema glatka stijena sjela je na stazu i prijeteći me gleda. S nevjericom gledam i ja nju. Osvrnuh se oko sebe, ali pomoći niotkuda. Prepuštena sam sebi i zlovolji planine. Krenuh – opire se pod mojim rukama. Borim se s njome – ona pobjeđuje. Izmakla mi je nogu i po njezinom glatkom poprsju skliznuh na početak. Smijem joj se, ali smijem se i sebi samoj. Tako je glatka da se čak nisam ni ogrebla.

– Ovaj si me put iznenadila niskim udarcem, ali drugi put nećeš – rekoh uvjerenja u svoju po-

bjedu (kao da uopće imam ikakvu drugu mogućnost osim pobijediti).

Ne uživam u pobjedi. Razmišljam o zamkama koje mi je pripremila planina. Ne gledam je. Postala mi je ljuta protivnica. Tjera me da preispitam vlastitu snagu, moje najskrivenije strahove izvlači iz mojih dobro čuvanih dubina. Tjera me da pazim na svaki korak, da svaku misao posvetim njoj. I kad su mi koraci ponovno postali skladni, a čelo vedrije, stigla me je nova nevolja. Sipina. Napravih jedan korak naprijed, ona me vrati dva natrag. Stadoh. Oko mene samo sivilo rastresitog vapnenačkog kamenja. Jedan korak naprijed i opet skliznuh natrag. Nemoćno se nasmijah. Prosipam po njoj sav svoj bijes i ljubomoru, što me čini odlučnijom i jačom.

– Hajde još jednom, kreni. Prag je već tu. Zaboravila si klinove i sajle, zaboravit ćeš i sipinu. Zaboravit ćeš žđ i vrućinu, zaboravit ćeš naprtnjaču što ti povija ramena, zaboravit ćeš sve kad ugledaš svoj san. Samo se sjeti cvijeta što kao da raste iz kamena i voluharice kako uznemirena traži zaklon. Samo se sjeti svog sna.

Kažu mi da ne odustaje onaj tko stigne na Prag. U pravu su. Ali ne zato što bi povratak istim putom za umornog putnika bio nezamisliv, nego zbog ljepote neukroćene planine što mu se prostre pred pogledom. Velika planina i mali čovjek. Osjetih silnu usamljenost. Sa zebnjom u srcu, umornim korakom uspinjem se k suncu. Odjednom

začuh kako me doziva jama ledenica i skrenuh s puta. Zagledah se u njezinu dubinu. Poput najljepšeg kristala blista led i prelijeva se iz boje u boju obasjan podnevnim suncem. Odjednom osjetih kako me je zgrabila svojim nevidljivim rukama pa me vuče sve jače i jače u svoju utrobu. Opirem joj se snažno, otimam se iz njezinog čeličnog zagrljaja. Gotovo da me je uspjela prevariti svojom uzvišenom ljepotom i dozvati me u svoj vječni mir. Poskočih korak unatrag, strgoh joj ruke sa svojih ramena i nasmijah joj se pobjednički.

Koraci su mi sve teži, snaga na izmaku. Borim se s posljednjim komadićima puta. I onda, sasvim neočekivano, zablistala je pred mnom Kredarica. Moj san. Triglav. Stadoh – svi me zaobilaze, odlaže na odmor. Ja više nisam umorna, nikamo mi se ne žuri. Želim još malo gledati svoj san. Bez riječi i glasa. Zapamtiti svaki detalj mozaika mojih osjećaja koji su se uzburkali na valovima alpskog sna.

Nigdje ne nađoh mira i spokoja. Želja me vuče iz kuće. Sjedoh na improviziranu drvenu klupicu i prepustih se planini. Pred mnom se u prozirnoj modroj izmaglici zaljuljalo nepregledno prostranstvo sivih i bijelih valova, a svakome je čovjek nadjenuo ime. Plove tako oko mene Veliki i Mali Pršivec, daleko iza njih Bohinjska gora, zaljuljao se tu i greben Krme od Debele peći pa sve do Draških vrhova, Pihavec, Razor i Prisojnik, Stenar i Martuljske gore. Tamo na dalekom obzoru kao da vidim Visoke Ture. Ili su me opet prevarile moje gladne oči. U davna vremena bilo je

to Zlatorogovo carstvo. Carevao je on ovdje mirno i spokojno sve dok se jednoga dana čovjek nije polakomio i poželio ovo carstvo za sebe. Došao je i ubio Zlatoroga. Zlatorogova krv se razlila po kamenu, a iz nje je izrasla crvena triglavска ruža. Bila je to čarobna ruža. Zlatorog ju je pojeo i oživio. Otjerao je čovjeka i on se nikada više nije vratio. Dok gledam to daleko, oku skriveno kameno more, čini mi se da ima toliko kutaka u koje čovjek nikada nije zavirio. Kutaka koji su do-

stupni samo divokozama i kozorozima. I bajkama o čudesnoj moći njihovih okoštalih srčanih mišića i rogova samljevenih u prah i izmiješanih u eliksir vječne mladosti, zbog čega su gotovo istrijebjeni.

Osvruhu se ka Triglavu. Sunce je već nestalo iza njegove moćne kamene glave, a topli ljetni dan pretvarao se u oštru zimsku večer. Snažna studen zakivala je Kredaricu ledom, a moje obraze i ruke obojila rumenilom. Ne osjećam hladnoću, nisam umorna i ne želim pobjeći u toplu unutrašnjost kuće. Sve dok tama nije u potpunosti prekrila nebo, planinu i mene.

U potpunom miru alpske noći nemirno je samo moje uzbudjeno srce. Bojam se da jutro ne svane bez mene. Otvoram oči, još je mrak. Iz toplog kreveta nepomično promatram prozor na koji je već zakucalo jutro. Teško čekam prvi znak da je još netko budan, da mogu skočiti s kreveta i viknuti: Triglave, dobro ti jutro! Da mogu pogledati kako su ga pozlatile zrake jutarnjeg sunca. Udahnuti miris rose i kamena. Poslati mu poljubac za rastanak.

Još jedan sjetni osmjeh i krenuh. Dalek je put pred mnom. Put kamena i sunca. Put zelenih alpskih dolina, drveća i cvijeća. Put na kojem sam susrela mnogo različitih ljudi iz tko zna kojih sve dijelova svijeta. Ljudi, koji su na ovom surovom planinskom putu pružali jedni drugima ruke, pozdravljali svaki svojim jezikom, dijelili na križnjima svojih putova čokoladu i bombone, ili tko

bi već što imao za ponuditi. Vodu žednome, pravi put izgubljenome. Ljudi, koji su jedni drugima željeli sretan put.

Ispunjena srca, na izmaku dana, stigoh na Bohinjsko jezero. Sjedoh mu na obalu i promatrah patke kako mirno plove njegovom planinama oslikanom površinom. Tako su daleke i nestvarne, kao da nisam netom sišla s njih. Mislima zaplovih jezerom. Sjetih se da su, ako je vjerovati Francu Prešernu, u njegovoj ljepoti uživale još poganske duše. Pokršteni Slaveni su u završnoj bitci pobijedili pogane, a živ je ostao samo mladi vojskovođa Črtomir. Htio je podići ruku na sebe, ali je pobijedila ljubav za prelijepu Bogomilu, nekadašnju svećenicu starevjere predaka, poganske boginje ljubavi žive. Bogomila je strepeći za Črtomirov život postala kršćanka. Zavjetovala se Bogu da će

se odreći zemaljske sreće, samo neka Črtomir ostane živ. Milošu Božjom želja joj se ispunila. Uvjerila je Črtomira da sreću moraju osigurati i nakon smrti. Črtomira su krstili na Savici, čudesnom slapu koji izvire iz žive stijene nedaleko od kristalno čistog Bohinjskog jezera.

Umorna tijela i osnažene duše osjećam se poput leptira koji je netom napustio vlastitu čahuru. Svoje slabašno tijelo suprotstavila sam moćnoj planini. Suočena sa svojim vlastitim preprekama pronašla sam neku skrivenu hrabrost i snagu, stekla mudrost i bogatstvo spoznaja o planini i samoj sebi, ljubav za ljudе koji nesebično pomažu ili im je potrebna pomoć. Bez nje ne bih bila snažna onoliko koliko mogu biti. Bez nje ne bih mogla letjeti.

PODACI ZA PLANIRANJE USPONA NA TRIGLAV

- Polazište: Aljažev dom v Vratih (1015 m)
- Uspon: preko Praga (5:30 h) [druga mogućnost: Tominškova pot (5h)]
- Cilj: Triglavski dom na Kredarici (2515 m), Triglav (2864 m)
- Silazak: Kredarica, Vodnikov dom na Velem polju (1817 m, 2h), preko Pokljuke (ili dolinom Voje), Planinska koča na Uskovnici (1138 m, 4h), Stara Fužina (2h), Ribčev Laz na Bohinjskom jezeru (525 m/nm); ukupno 8h
- Informacije o prijevozu na relaciji Jesenice – Mojstrana – Vrata na: <http://www.integraljesenice.si/a-voznired.php>, tel.: +386-4/58-33-376.

Planinarski domovi:

- Aljažev dom v Vratih (1015 m), PD »Dovje – Mojstrana«, otvoren od svibnja do kraja listopada, opskrbljen, informacije: +386-4/58-95-100; +386-4/58-91-030 i pd.dovje-mojstrana@siol.net
- Triglavski dom na Kredarici (2515 m), PD »Ljubljana-Matica«: otvoren cijele godine, opskrbljen od kraja lipnja do kraja listopada, informacije: +386-4/20-23-181; +386-4/23-12-645 i info.pdljmatica@siol.net.
- Vodnikov dom na Velem polju (1817 m), PD »Srednja vas v Bohinju«: otvoren od lipnja do sredine listopada, opskrbljen, informacije: +386-50/615-621; +386-4/57-23-213; planinsko-drustvo-srednja-vas@siol.net.
- Planinska koča na Uskovnici (1154 m), PD »Srednja vas«, Bohinj, otvorena od lipnja do sredine listopada, u ostalom razdoblju vikendima kad je lijepo vrijeme, opskrbljena, informacije: +386-31/341-814; +386-4/57-23-213; planinsko-drustvo-srednja-vas@siol.net.

OZNAČAVANJE PUTOVA I ZAŠTITA BILJA**O SUŽIVOTU BILJAKA I MARKACISTĀ****ROBERT SMOLEC, Zagreb**

Zapitate li se katkad držimo li se prave mjere kad se mijesamo u iskonski život planine? Kao planinar-markacist nerijetko razmišljam o tome. Čovjek koji samo posjećuje planinu uistinu ne mora za sobom ostaviti ništa više od tragova svojih stopa. Katkad ne ostavi ni njih.

Uređivači planinarskih putova nemaju tu sreću jer je njihova zadaća napraviti u planini siguran i prohodan put za druge ljude. Time već po definiciji utječe na planinsku prirodu i mijenjaju je. Od živoga su svijeta prve na udaru biljke. One, naime, ne mogu pobjeći od nas, kao što to čine životinje. Putove probijamo kroz njihovo životno područje, što u pravilu znači da ih siječemo, čupamo, gazimo ili prekrivamo da bismo sebi napravili mesta. Odmjereniji zahvati u prirodi i pažljiviji odnos prema živom i neživom planinskom svijetu mogu nas približiti idealu – poštenom suživotu s biljkama i životinjama. Zašto poštenom? Jednostavno zato što smo mi došli k njima, a ne oni k nama.

POĐIMO OD ZAŠTITE PRIRODE

Polazni je motiv ovoga članka zaštita prirodnih vrijednosti, a napose bilja kao žive sastavnice prirode s kojom se u terenskom radu blisko susrećemo. Pritom smo obvezni štititi i čuvati sve bilje, a prije svega ono rijetko, osjetljivo i ugroženo. Te su tri kategorije bilja i zakonom zaštićene. O zaštićenom bilju dovoljno je reći: »Gledaj, ali ne diraj!« Nažalost, broj biljnih svojta zaštićenih na svim staništima u Hrvatskoj još je uvijek neprimjereno malen, no u pripremi je propis kojim će ih biti obuhvaćen znatno veći broj.

Budući da se planinari-markacisti na terenu uglavnom bave drvenastim biljem, spomenimo da

su od zakonom zaštićenih vrsta s kojima se najčešće susrećemo na planinarskim stazama drvenaste tek planinski bor, božikovina, tisa i hrast oštrika. Njih ćemo morati poštovati i kad to inače ne bismo, a ostale, zeljaste vrste zaštićenog bilja ionako nam neće »smetati«.

Planinarski putovi, međutim, prolaze i područjima koja su obuhvaćena najstrožim zakonskim oblicima zaštite prirode. Javlja se dvojba: uređivati ih ili ili sve prepustiti prirodi. Odgovor nije jednostavan. U strogim prirodnim rezervatima i nacionalnim parkovima sve je bilje zaštićeno. I ne samo ono, već sve prirodne vrijednosti. Osnovni je razlog njihove zaštite očuvanje izvorne prirode.

Kako onda postupati? Zakonom o zaštiti prirode propisano je, primjerice, da u strogim rezervatima, osim kontroliranih znanstvenih istraživanja, praćenja stanja u prirodi i obrazovanja, nisu dopuštene nikakve druge aktivnosti. Katkad se stječe dojam da ni puko posjećivanje i razgledavanje nije dobrodošlo. U nacionalnim je parkovima, osim spomenutih, dopuštena i rekreacijska djelatnost. Međutim, i dopuštene se aktivnosti mogu ograničiti zbog bojazni da se njima ugrozi izvornost prirode. Ne bi nas smjelo previše iznenaditi ako jednom bude odlučeno da se u zaštićenom području ukida uporaba planinarskih oznaka na kakve smo navikli. Takva bi mjeru bila potpuno u suglasju sa Zakonom. Uprave nekih zaštićenih prirodnih područja, na primjer Nacionalnog parka »Sjeverni Velebit«, već neko vrijeme zahtijevaju da im se najave planirane akcije uređivanja planinarskih staza kako bi se provodile pod nadzorom. Uvjeren sam da će takva praksa s vremenom postati uobičajenom. S razlogom. U našim je strogim prirodnim rezervatima – Bijelim

i Samarskim stijenama te u Rožanskim i Hajdučkim kukovima – bilo nažalost i nedopustivih zahvata u izvornoj prirodi, a u ime dostupnosti pojedinim vrhovima ili lokalitetima. Odluka o tome što ćemo konkretno i na koji način smjeti raditi kad budemo uređivali planinarske puteve u zaštićenim područjima u djelokrugu je mjerodavnog ministarstva, županija i gradova. Očekujem da ćemo ubuduće markacijskom radu trebati pristupati naglašeno minimalistički i sa znatno većom pozornošću.

MARKACISTI »NAPADAJU«

Najmanje što kao kopnena bića moramo učiniti jest oteti planini stazu po kojoj ćemo hodati. Htjeli mi to ili ne htjeli, njome smo presjekli livanu ili prorezali tunel u šumi i time biljkama i životinjama uskratili tanku vrpcu životnoga prostora. Usto smo istočkali drveće i kamenje crvenobijelim kružićima i inim oznakama da se ne bismo izgubili. Prihvativmo li ovo kao zasad neizbjegjan način da se svakoga tko to želi sigurno provede planinom, preostaje nam još uvijek dovoljno prostora za pomak nabolje. Cilj je takvu nastojanju da, kad već oštećujemo prirodu zadovoljavajući vlastite potrebe i norme, štetu svedemo na što prihvatljiviju mjeru.

Premda biljke rastu i na stijeni i kamenu, te će ovom prigodom ostaviti po strani i ograničiti se na one kojima se bavimo kad uređujemo planinarske staze. Tada obično imamo posla s drvećem i grmljem, te nekim penjačicama i povijušama.

Prepostavimo da smo izabrali pogodno drvo na koje ćemo postaviti planinarsku oznaku ili, kako je popularno zovemo – markaciju. Uklonit ćemo grane, izdanke i šibe koji se nalaze u zoni kretanja planinara ili rastu na samome putu ili pak zaklanjaju pogled na buduću markaciju. Čini mi se poštenim, držimo li se pritom načela da sačuvamo što više biljaka, tj. da ih što manje uništimo. Recimo to pravom riječu: da ih ne ubijemo! Ne moramo napraviti krčevinu da bismo se lagodno kretali. Dovoljno je odrezati granu ili drvce koje uistinu smeta ili prorijediti grm ispred oznake. Time nećemo izazvati toliko bujan rast izdanaka kao kad bismo biljku prikratili.

Planinarska markacija na jednoj žumberačkoj bukvi
foto: Alan Čaplar

Drvenaste biljke, osim četinjača, imaju naglašenu sposobnost oporavka. Općenito je svojstvo viših biljaka izrazita težnja za vršnjim rastom. Drastičnim ćemo rezom izazvati intenzivan rast izdanaka u blizini ozljede. Zato ćemo po svoj prilici već iduće godine trebati uzeti u ruke škare ili pilu i odrezati čitavu biljku jer se pretvorila u »metlu« koja potpuno zaklanja markaciju.

Uzrok je toj pojavi obrambena reakcija biljke na ozljedivanje. Biljka će svoje snage uprijeti ka mjestu reza da bi rana što prije zacijeljela. Zbog pritjecanja prevelike količine hranjiva u područje rane, formirat će se adventivni pupovi, a iz njih će izbiti šuma izdanaka baš gdje najmanje želimo. Prema tome, loš je izbor prikratiti okomit izdanak ili drvce kako grana ili dvije ne bi zaklanjale oznaku. Nema li drugoga rješenja, odrežimo ga radije pri samoj osnovi, osobito ako je tanak ili kržljav, a ostavimo poneku šibu ili izdanak koji ne smeta i u koji će biljka usmjeriti svoj rast. Korisno je, dakle, pri rezanju nastojati da se ostave sve one grane i izboji što rastu u smjerovima koji neće utjecati na vidljivost markacije ili otežavati kretanje stazom, a uklone samo one koje se pružaju prema stazi ili skrivaju oznaku. Pritom zapravo oblikujemo grm ili stabalce usmjeravajući ga da raste u smjeru u kojem želimo. Na taj će se način sačuvati najviše zelene mase. Biljka se stoga neće boriti za opstanak tako žestoko jer je gubitak nekoliko grana neće ugroziti. Zbog težnje za vršnjim

rastom, krošnjica će ubrzo nadvisiti markaciju pa će poslije trebati ukloniti samo manje bujne postrane grane.

Sve se biljke bore za mjesto pod suncem, ali im se prohtjevi razlikuju. Neke su vrste biljaka izrazito heliofilne i uvijek će najintenzivnije rasti prema osvjetljenijoj strani. Na putu ili stazi obično je više svjetla pa ćemo se s nekim biljkama neprestano nadmetati. U niskogorskim i sredogorskim kontinentalnim područjima Hrvatske to su, da spomenem samo neke, lijeska, klokoč (drvce mjeđurastih plodova), kurika, svibovina... U sredozemnim su vegetacijskim zajednicama ljubiteljice sunčeva svjetla još češće pa putove treba svake godine raščišćavati od raslinja.

Kad režemo granu, grančicu ili izboj, odrežimo ih do osnove, tj. do prve deblje grane. Ne slažem se s onima koji poučavaju da treba ostavljati štrljke. Biljci će biti mnogo lakše zacilijjeti ranu koja je u ravnini s korom nego ako je ostao batrljak. On se često posuši ili počinje trunuti i mjesto je ulaska štetnika i uzročnika bolesti u biljku. Osim toga, štrljak može biti opasan ako hodačući naletimo na nj. Vidio sam slučaj kad je planinar zbog toga zamalo ostao bez oka. Poznati su mi i neki drukčiji slučajevi teškog ozljđivanja na

pretrgnutim, loše odrezanim ili rascijepljenim izdancima i granama. Liječnik najčešće nije blizu. Kad nema štrljka, nema ni te opasnosti. Ako ste vidjeli iskusnoga voćara za vrijeme rezidbe, tada sve znate. Takav, razmjerno precizan zahvat, ne može se napraviti mačetom ili nedajbože sjekirom. Potrebne su oštре škare za rezidbu ili pila sitnijih zuba. Rez treba biti ravan i gladak, a ne stepenast, raščerupan ili raskoljen. Zapravo ne vidim gdje bi pri raščišćavanju raslinja na planinarskim putovima sjekiri uopće bilo mjesta, želimo li voditi računa o tome kako postupamo s biljkama. Sjekira nam treba za druge zahvate.

Kad već spominjem upotrebu škara za rezidbu, skrenuo bih pozornost na jednu malu zanatsku tajnu. Naime, mnogi se njima ne znaju pravilno služiti. Pri rezanju tanjih grana još nema poteškoća, no s debljima je već teže. Nakon više sati rada mogu se pojavitи bol u ruci i žuljevi. Uzrok je obično u tupim škarama ili u tome što ne radimo objema rukama. Radimo li samo jednom rukom, tada svu silu potrebnu da bi se prezala grana moramo stvoriti šakom u kojoj držimo škare. Pomognemo li se drugom rukom tako da istodobno sa stiskanjem škara povijamo nadolje granu koju želimo odrezati, bit će nam potrebno i do 70% manje snage. Postupimo tako, moći ćemo škarama odrezati i vrlo debelu granu. Koliko debelu, ovisit će najviše o tvrdoci i gustoći drva. Danas postoje i škare osobite izvedbe. One uvelike olakšavaju rad jer uvišestručavaju snagu šake.

Ponekad je potrebno i opsežnije raščišćavanje raslinja jer nema drugog izbora. Nekuda se mora proći ili se pak oznaka mora postaviti baš na određeno mjesto. Ružno je poslije vidjeti granje koje leži onako kako je palo kad smo ga odrezali ili je porazbacano unapoko. Bit će još ružnije kad se lišće posuši. Umjesto toga, skupimo odrezano i odložimo ga dalje od staze ili na neku

Putokazne ploče, markacija, strelica i šumarske oznake – nije li ipak malo previše?

hrpu gdje je to već netko prije učinio. Tako iza nas neće ostati slika pokolja i nereda.

Zeljaste se biljke u pravilu ne uklanjaju. Odrežemo li takvu biljku, uništili smo je čitavu ili joj u najmanju ruku prekinuli rast ili cvatnju, ili je u toj godini spriječili u donošenju ploda i rasijavanju sjemena. Ima doduše i zeljastih biljaka koje se moraju ukloniti jer su jednostavno velike ili rastu u gustom sklopu, pa ne vidimo po čemu hodamo, ili pak rastu na stazi. Neke imaju bodljike i trnje, na koje se ubadamo ili zapinjemo odjećom, a pojedine i žežu. Među takve zeljaste biljke spadaju bujad (paprat), lopuh, kupina, čičak, tetivika, divlja šparoga, kopriva i neke druge.

Kora različitih vrsta drveća i grmlja često se tako razlikuje ako na nju gledamo kao na podlogu za postavljanje markacije. U tom su smislu najbitnija svojstva građa kore i brzina rasta biljke. O građi kore ovisi glatkoća ili hrapavost njezine površine, njezina debljina te način spontanoga ljuštenja i obnavljanja. Boja kore manje je važna jer nije presudna za vidljivost oznake, no ipak je pogodnija kora koja svojom bojom daje bolji kontrast bijeloj. To dolazi do izražaja pri kretanju u sumrak ili noću.

Iz iskustva znamo da se oznaka na kori vrbe, lipe, topole, breze, johe, mladoga kestena, bagrema i nekih drugih vrsta drveća vrlo brzo poveća uslijed rasta. Možemo li, izbjegnimo stavljanje markacije na te i slične vrste drveća. Izbjegavajmo, ako je moguće, drveće neravne kore, poput hrasta, bora, bagrema, starijih kestena, starih voćaka. U našim planinskim područjima vjerojatno nema drveta koje je markacistima omiljenije od bukve. Njezina je kora gotovo savršena podloga. Vrlo su zahvalni i javor (mlađa stabla), jasen, bijeli grab i orah.

U većini slučajeva, međutim, ne možemo biti vrstu drveta na koje ćemo postaviti oznaku, već moramo nekim alatom prilagoditi podlogu skidajući površinski sloj kore. Događalo mi se da me drugi planinari prekore zatekavši me kako skidam sloj kore negodujući što je gulim i tako oštećujem drvo. Nije štetno, kako neupućeni misle, otesati ili stanjiti površinski sloj debele i neravne kore da bi se dobila ravnija podloga za »slikanje«. Taj sloj

uglavnom sadrži mrtve stanice i biljka bi ih s vremenom ionako odbacila. Pritom moramo biti pažljivi. Ne smijemo zasjeći toliko duboko da prodremo kroz sve slojeve kore. Tako bismo ozlijedili drvo, izložili ga štetnim vanjskim utjecajima i prouzročili ono što ranjavanje izaziva u svih živilih bića, a o čemu je već bilo riječi: reakciju živog organizma radi zacjeljivanja ozljede. U drvetu će se aktivirati staničje koje ima ulogu prekrivanja rane i koje brzo raste. Spomenutom nepažnjom naštetili smo biljci, a nismo dobili pogodnu površinu za nanošenje boje jer će se kora na tom mjestu izobličiti. Nemojmo s korom raditi bez osjećaja i na brzinu.

Jesu li boje otrovne za drveće? Svakako mu ne koriste, ali nisu ni osobito štetne. Drveće ih uglavnom podnosi bez poteškoća, zahvaljujući upravo zaštitnoj ulozi kore. Doduše, na nekim mlađim jasenovima zamijetio sam mreškanje i raspucavanje kore ispod markacije.

VANDALIZAM I NEZNANJE

»Vandal«, nažalost, još nisu izumrli. Okrugla markacija neke ljude neodoljivo podsjeća na metu i ne mogu izdržati a da je ne gađaju iz puške ili ne bacaju u nju nož. Markacije često zarezuju ili gule sa stabala zajedno s korom.

Ponekad i čitavo stablo bude žrtvom neznanja. Žao mi je uvijek kad se to dogodi jer bi drvo vjerojatno još bilo neozlijedeno da na njega nisam »namjaljao« oznaku. Pomoć je jedino u prosvjetiteljskom i odgojnem radu. Vjerujte, golem broj neplaninara nema pojma čemu služe planinarske oznake ili bi prisegnuli da ih nikad u životu nisu vidjeli. Ako su to djeca, podučimo ih. Ona će to prihvati i prenijeti drugima. No, poduka i razgovor nerijetko su potrebnii i odraslima. Neki od njih doživljavaju markacije kao prijetnju svojemu posjedu ili materijalnom statusu. Pojedinci su mi rekli kako su mislili da označavam drveće koje treba posjeći pa su ga »spasili« time što su zgulili markacije. Drugi ih opet, shvaćajući da se markacijama označava put, smatraju nepoželjnim jer vode namjernika prema njihovu imanju ili nečemu što žele zadržati samo za sebe. Ima i onih koji jednostavno ne žele da njihovim posjedom prolazi itko osim njih. Neki su, ne znam zašto, čak mislili

Planinarske oznake i vandalske rezbarije
foto: Robert Smolec

da sam poreznik?! U svim tim slučajevima najčešće pomaže neposredan ljudski kontakt i prijateljski razgovor. I na taj se način čuva priroda. Ne poduzmem li ništa od spomenutoga, tada ima mesta grizodušju zbog štete koju smo, premda nehotice i tuđom rukom, nanijeli biljci.

O EKONOMIČNOSTI

S vremena na vrijeme pitaju me hoćemo li markirati novi put do nekoga cilja. Ako to znači probiti novu stazu za kojom nema prijeke potrebe, moj je načelni odgovor: »Ne!« Izgazili bismo time još jednu vrpcu životnoga prostora i neminovno uništili dio biljaka, a rastjerali neke životinje. Radi li se o već postojećoj stazi, za koju zna rijetki poznavatelj, ostavimo je neoznačenom. Njome će najčešće proći kakav prirodnjak ili sladokusac i on će, pretpostavljam, paziti što radi. Sjetimo li se koliko je prije više desetaka godina bilo pojedinih biljaka uz neke putove i usporedimo li to s današ-

njim brojem, uočit ćemo da su neke od njih postale sasvim rijetke ili da ih više nema. Da nismo tuda išli, vjerojatno bi rasle i danas. Nemojmo stoga izmišljati suvišne putove. Radije održavajmo postojeće.

Optimalan broj oznaka na planinarskom putu nemoguće je odrediti općim pravilom jer ovisi o mnoštvu čimbenika. Ipak, primjetit ćemo kad ih je premalo ili previše. Hodanje planinarskim stazama najbolji je način da se pronađe prava mjera. Poznati su mi putovi gdje se odjednom vidi i po više od dvadeset oznaka. Ne mogu zamisliti teren na kojem bi takva gustoća oznaka bila nužna. Iako treba misliti na maglu, kišu i snijeg, oni ne smiju biti ključni kriterij da bi se odredio potreban broj markacija na nekom putu. Svi smo bili planinari početnici i svatko se od nas našao na nepoznatu putu. Zamislimo li se u takvim okolnostima, lakše ćemo procijeniti koliko je oznaka potrebno postaviti.

Mala kapa ili velika markacija?
foto: Robert Smolec

O LJEPOTI

Nema nikakve sumnje: boja na drvetu (i na kamenu) strano je tijelo i nužno zlo, te narušava njegovu izvornu ljepotu. S nekoliko kapi boje napraviti ćemo normiranu okruglu crveno-bijelu, za biljku nepoželjnju »tetovažu«, površine 113 cm². Kvantitativno gledano, ta beznačajna količina boje neće naškoditi prirodi. S estetskog se gledišta, međutim, to više ne može reći. Iskustvo naraštaja dovelo je do normizacije planinarskih oznaka. Najmanje što zasad možemo učiniti jest da se pridržavamo normi pa će i narušavanje prirodne estetike biti podnošljivije. Pretjerivanja uvijek ima i na to treba ukazivati ili, još bolje, vlastitom rukom ispraviti.

BUDUĆNOST

O njoj je uistinu nezahvalno govoriti jer se katkad obistine najneyjerojatnije i najgrotesknije ideje. Možda će jednoga dana, ako bude planinâ u današnjemu smislu, tadašnji planinari prolaziti stazama opremljeni sofisticiranim ultra-GPS ili još naprednijim prijemnicima ugrađenima u futuristički dizajnirane gojzerice, koji će hvatati signale iz Zemljine orbite, ili senzorima koji će prepoznavati sićušne, na nanotehnologiji zasnovane orijentire, zalipljene na kamenje i drveće, ako kojim slučajem do njih ne budu mogli doprijeti signali iz satelita. Ili će nositi posebne naočale da bi mogli vidjeti oznake napravljene neškodljivom ekološkom bojom, nevidljivom prostim okom. Znanstvena fantastika ili realna mogućnost? Šala ili zbilja? Tko zna? Možda nam se ne bi dopala takva budućnost.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Iako se na prvi pogled ne čini tako, nije posebno teško voditi računa o svemu navedenome niti, dugoročno gledano, iziskuje dodatni utrošak vremena. Osobno u takvom, održivom pristupu označavanju i održavanju putova nalazim izazov, a dodatni užitak i osjećaj zadovoljstva.

Markacijska je djelatnost u planinarstvu »privilegija« skupine ljudi koji ne žale vremena i truda da po najljepšem vremenu, kada su mogli »osvojiti« toliko toga, provedu sate i sate na djeliću puta koji bi prehodali za sat-dva. U tim se aktivnostima

može, nesumnjivo, pronaći psihičko ispunjenje. Dokaz su nesebični entuzijasti koji velik dio svojega planinarskog vijeka posvećuju tome poslu i ne osjećaju da su zakinuti.

Moglo bi se još mnogo toga napisati, ali bojim se da će i ovo nekome zvučati kao isprazno i nevažno sitničarenje. Želim samo da ovaj nepretenzionzi kolaž o suživotu biljaka i markacistâ bude povodom nekome da se svojim razmišljanjima, znanjem i savjetima priključi temi ili pri-druži skupini planinara koji se ne plaše zaprljati ruke i zaraditi pokoji žulj, a usto žele sve najbolje našoj jedinoj prirodi.

ART AURUM

srebrne značke runolista

1 2

3 4 5

Zlatarna Art Aurum
Lastovska 2a, 10000 Zagreb
tel.: 01/ 6113-102
www.zlatarna.com/art-aurum

PLANINARSKA WEB STRANICA

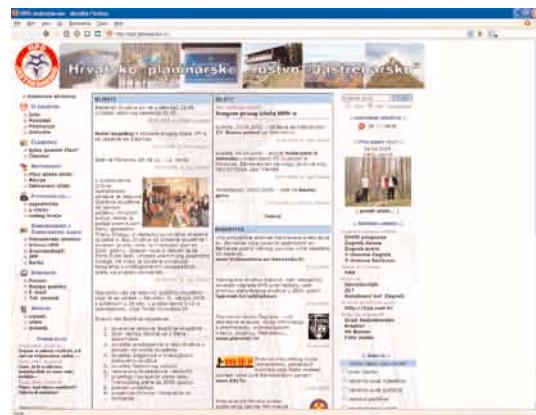
piše: Branko Meštrić *

Zadatak mi je reći ponešto mudro o planinarskim web-stranicama kao posebnoj sorti u prebogatoj web ponudi. O dobrom web-stranicama, naravno. Budući da se time bavim gotovo od vremena kad weba nije ni bilo, video sam ih na tisuće, a desetke i napravio, te se nadam da će uspjeti zadovoljiti nade planinara koji bi rado krenuli u svijet interneta. Siguran sam da će razočarati brojne web-majstore, kojih se podosta skupilo među čitateljima ovoga časopisa, a i naljutit će ponekog tko misli drukčije. No, tako to ide kad se želi sročiti nešto univerzalno, a osobito kad se u rasprave uključe ukusni pa se sudi da je nešto dobro ili loše, lijepo ili ružno.

Po čemu su stranice planinarske

Pokušajmo najprije odgovoriti po čemu su planinarske stranice posebne, planinarske. Postoji li uopće kakva specifičnost?

Prvo i očito obilježje je jasno: da pripadaju planinarskom društvu, ponekad i zagriženom planinaru pojedincu, da se bave planinarstvom i možda ponekim temama bliskim planinarstvu. Iako ne bih zanemarivao one rubne i neformalne ekstreme, zadržat ću se uglavnom na službenim stranicama planinarskih društava.

**hpđ.jastrebarsko.hr – najbolja planinarska
web-stranica u 2003. godini**

Koje bi sadržaje stranica trebala imati? To je već malo teže reći, ali pokušajmo:

1. Tko smo i što smo. Internet je vrlo otvoren prostor u koji svatko može naići, a onda je pristojno predstaviti se. Usto, internetska stranica predstavlja i samo planinarsko društvo pa je i red da se ono predstavi kako valja. Taj dio internetskih stranica obično se svodi na kratak uvodnik s nekoliko načela koja upravo odgovaraju na pitanja tko, što i zašto, a postoje rješenja koja posjetitelju pobliže predstave i članstvo, podastru i osnovne dokumente udruge te odmah iskoriste priliku da ponude moguće načine kontaktiranja i pozovu zainteresirane da im se pridruže.

2. Akcije i pohodi – kalendar. Iako neki tvrde drukčije, ipak se planinariti ne može samo virtualno. Kada i kamo, osnovna su pitanja, a naravno da ne škodi zainteresiranim ponuditi detaljnije planove pohoda i

www.pdsumar.hr – stranica koja je prva ponijela nagradu IO HPS za najbolju planinarsku web-stranicu

* autor je otac i majka web-stranica www.pdsumar.hr, koje su prve na ovome svijetu ponijele priznanje HPS-a za najbolje planinarske web-stranice; nadam se da je ta sitnica dovoljna pa da sad smijem malo mudrovati o tome što bi planinarske web-stranice trebale biti.

OPĆA NAČELA ODRŽAVANJA WEB-STRANICA

Dostupnost. Stranica mora biti uvijek dostupna, znači na onoj adresi na kojoj treba biti (to se odnosi i na njezine dijelove – »puknuti« link je nešto najgore) i mora se odazvati dovoljno brzo. Stoga barem prva stranica mora biti što manja, rasterećena svega suvišnoga, pogotovo velikih slika, glazbe, zahtjevnih animacija i sl. Neki spore da multimedija čudesa uopće trebaju, drugi postave samo skromni logo. No, to su krajnosti, a treba pronaći pravu mjeru.

Ažurnost. Zaista je tužno naići na stranice koje gromoglasno najavljuju akciju »sljedeći« vikend, ali tamo otprije tri godine, ljudi koji su davno otišli, lanjski snijeg. Velik je broj onih koji su oduševljeno ušli u svijet interneta, naručili i postavili svoje stranice i onda shvatili da ih ne mogu održati živima iz ovog ili onog razloga. Sad molim: učinite još jedan korak, izbacite sve datume, vijesti – poopćite stranice

– i kad ostane samo golo predstavljanje, tek onda ih zaboravite.

Interaktivnost. Web stranice su, osim prezentacije, i sredstvo komunikacije. Korisniku treba ostaviti mogućnost da na stranicu reagira, da uspostavi vezu. E-mail adresa je obvezna, a ne škodi objaviti i druge moguće oblike kontaktiranja. Odaziv korisnika je bitan autoru stranice, pa nije rijetkost naići na prostor za komentare, kritike ili savjete.

Urednost. Mislio sam ovdje spominjati dizajn, ali sam, tražeći primjere ilustracija za ovaj članak, naišao na takva rješenja da naglo snižavam kriterije i smatram minimumom prihvatljivosti da stranice barem budu uredne. Kako to postići? Ne pretjerivati! Štedite boje, fontove, grafičke elemente. No najbolje, pogledajte kako to rade majstori. Još je bolje uzeti gotov dizajn – postoje stranice koje to legalno nude.

akcija, uz poneku dodatnu informaciju o odredištima koja ćemo posjetiti. Pri tome se valja sjetiti da smo na internetu, pa je zgodno i jednostavno postaviti *link*, tj. vezu. Znači, nije nužno prepisivati informacije iz turističkog vodiča, već je puno pogodnije omogućiti čitatelju da, ako to želi, jednim potezom miša ode na internetske stranice mjesta koje se opisuje.

3. Izvješća o izletima. Uobičajeno je da se po povratku s izleta napiše koja riječ o dostignutom, pokaže koja fotografija i slično. Postoje za to i razlozi: neka oni koji nisu bili sline nad propuštenim, a istodobno neka sudionicima bude dostupno mjesto za oživljavanje uspomena i razmjenu fotografija. Često se, naime, upravo oko obavljenih izleta stvaraju pravi mali digitalni fotoalbumi, a ako se još sve oplemeni kvalitetnim tekstrom – eto pravcate reportaže.

4. Galerija. Uistinu mnogo stranica ima galeriju fotografija. To očito svjedoči o velikom prijateljstvu planinara i fotografije, o dostupnosti i korištenju digitalnih fotoaparata. Nevolja je u tome što je fotoalbum prilično zahtjevna i nezahvalna aplikacija. Nađe se pre malih »malih sličica« za odabir i zbrke u rasporedu, a ponajviše puknutih linkova. Još su najbolji internetski servisi kojima šaljete fotke, a oni ih za vas »izlažu«.

5. Linkovi. Već je gotovo običaj da se na stranicama postave linkovi na neke druge stranice. Uglavnom se posjetitelju »nudi« da upozna naše prijatelje, stekne dodatne informacije o tome čime se bavimo. Imajte na umu da odabir linkova govori ponajviše o onome tko ih

bira. Ne treba pretjerivati i opterećivati stranicu nepotrebnim linkovima, a ponajviše valja paziti da linkovi budu živi.

6. Interakcija. Kao posljednju konstantu na većini planinarskih stranica, naveo bih otvaranje mogućnosti da posjetitelj ostavi traga, da kaže svoju riječ. I to je pristojno. Ali i korisno. Mnogi će vam dobronamerni posjetitelj, ponekad i znalač, rado dati savjet, možda i prigovor. No, to je pozitivno pa ponekad valja otrprijeti i kojeg bezobraznika. Osim samih stranica, često se ova kva polujavna komunikacija koristi i za održavanje izvjesnog socijalnog kontakta na daljinu, neka raspršena društva koriste je kao osnovnu komunikaciju, iz ovoga razvili su se i forumi i blogovi, a na kraju i čitavi portali s mogućnošću komentiranja.

POSEBNI SADRŽAJI

Ako su prethodno pobrojani sadržaji ono što stranice određuje kao planinarske i na neki ih način izjednačuju, posebni sadržaji koje pojedine stranice nose, oni su koji razlikuju stranicu od Stranice (velikim slovom!, Englezi bi rekli *The Page*) i bogaju planinarski internetski svijet. Svako društvo ima neku specifičnost, nešto posebno čime se bavi i čemu je posvećeno. Mnogi imaju i vrlo aktivne sekcije. Drugi imaju pojedince koji u okviru planinarenja svojim specifičnim aktivnostima itekako obilježavaju i svoje planinarsko društvo. Takvi specijaliteti trebaju dobiti svoje mjesto na web-stranicama jer upravo oni oživljavaju stranice, čine ih zani-

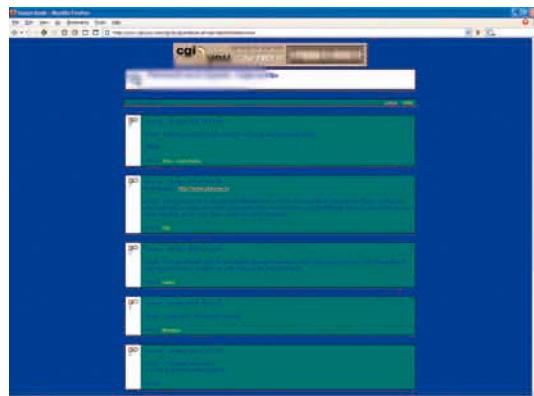
mljivima i posjećenima, a kad netko dođe radi specijaliteta, velika je vjerojatnost da će pokupiti koju informaciju i s ostalih stranica.

Pa čime se bave naši planinari?

Fotografija je neprikosnoveni lider. Iako se udomaćila i na »standardnom« dijelu, u sklopu izleta ili vijesti, zaista se na stranicama društava, ali i pojedinaca, nade sva sila što kvalitetnih što informativnih fotografija. Teško je nekoga izdvajati, ali ako je o fotografiji riječ, svakako valja posjetiti www.destinacije.com i pogledati kako izgledaju fotografске stranice nekog tko je i planinar.

Botanika će također dobiti mjesto u ovim načlincima. Planinari su svjesni prirode kojom gaze i zaista ih se velik broj zapita o kakvima se biljkama radi. Zapitali bi se oni i o životinjama, ali... biljka neće pobjeći. Pogledajte kako jedan slovenski planinar vidi biljke: www.zaplana.net. Iako nije botaničar, vjerujte da i mnogi stručnjak ima tamo što pronaći. Upozoravam planinare na link »Rože ob potiću« u samom opisu izleta, koji povezuje botanički dio stranica s planinarskim.

Obilaznice. Vratimo se ipak strogo planinarskim temama. Društva koja organiziraju svoje obilaznice obično ih uredno poprate na posebnom ogranku svojih stranica detaljnim opisom, uputama, kartama i sl. No ovdje izdvajam dvije nešto drukčije stranice: prva od njih je www.hpdzeljeznar.hr/gojzerica/gojzerica.htm, a predstavlja svojevrzano natjecanje u obilaznicama. Šteta što su stranice tako neugledne, neinteraktivne i

Nedopadljiv uradak jedne naše planinarske udruge

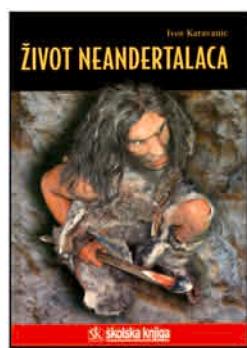
naprosto im nedostaje riječ o samim obilaznicama. To je mnogo bolje riješeno na www.pdsumar.hr/obilaznice, gdje postoji čitav sustav vođenja evidencije o obilaznicama, s automatskom analitikom, detaljan sastav obilaznica, linkovi prema opisima, čak do dnevnika obilaznica. Sustav je otvoren svima i šteta je što se više ne koristi.

Sekcije. Za kraj sam ostavio specijalitet koji to zapravo nije, jer ga nudi praktično svako društvo koje ima sekcije. Po prirodi stvari, ljudi koji se bave nečim posebnim imaju potrebu i volju svoju posebnost izraziti na posebnim stranicama. Može se primijetiti da su često dodatne stranice bolje od matičnih stranica društva.

IVOR KARAVANIĆ: ŽIVOT NEANDERTALACA

Školska knjiga, Zagreb, prosinac 2004., tvrde korice, 177 stranica s mnoštvom fotografija (crno-bijelih i u boji), tablica i crteža. – Uvaženi arheolog Ivor Karavanić ovom je knjigom predstavio najnovije spoznaje o životu naših dalekih predaka u vrijeme paleolita. Na stručno-popularan način prikazao je razvoj čovjeka, od prvih hominida do današnjih ljudi, kako i gdje su živjeli, što su i kako radili. Speleolozima, ali i drugim ljubiteljima prirode i antropologije knjiga će biti zanimljiva zbog opisa nalazišta neandertalskog čovjeka u našim špiljama, kao što su Hušnjakovo u Krapini, Vindija kod Varaždina, Veterica kraj Zagreba, Mujina špilja kod Trogira i druge manje poznate, a spominju se i špilje u Sloveniji, Francuskoj, Španjolskoj, Italiji,

Njemačkoj i drugim zemljama Europe, Afrike i Azije. U knjizi ima mnogo korisnih podataka o mjestu, vrsti i tumačenju nalaza. Tu je i popis brojne literature te pojmovnik najvažnijih arheoloških pojmljiva.

Vlado Božić

LIČKI PLANINAR 1, 2005

Prvi broj »Ličkoga planinara« za ovu godinu tiskan je početkom svibnja. U uobičajenom obimu od 40 stranica A5-formata nalazi se niz zanimljivih članaka o

Velebitu. Uvodni je članak o velebitskim motivima u slikearstvu Fedora Ličine, a slijede članci o Hrvatskom centru za krš, posjetu Paklenici prije pola stoljeća, bio-klimatskim značajkama Velebita, stočarenju na Velebitu, o njegovom biljnem svijetu, povijesnim, etno-loškim i drugim zanimljivostima. Na kraju je nekoliko kraćih vijesti i četiri pjesme o Velebitu. Urednici ovog bogato ilustriranog časopisa jesu Ana Lemić, predsjednica HPD »Visočica« i Vlado Prpić, predsjednik HPD »Prpa«.

Alan Čaplar

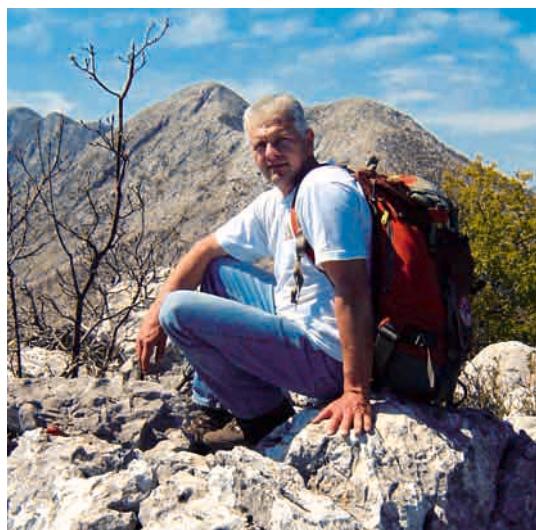

DRAŽEN LOVREČEK – pročelnik Komisije HPS za suradnju s upravama zaštićenih planinskih područja

Glavni odbor HPS-a u veljači ove godine osnovao je dvije nove komisije. Jedna je od njih Komisija za suradnju s upravama zaštićenih planinskih područja. Potreba za komisijom javila se zbog toga što treba rješavati mnogobrojna pitanja specifična za planinarstvo u zaštićenim područjima. Prilika je da predstavimo prvog pročelnika komisije.

Dražen Lovreček rođen je u Cvetkoviću 10. rujna 1959., osnovnu školu završio je u Jastrebarskom, srednju šumarsku u Karlovcu 1978. a 1991. stekao je zvanje višeg šumarskog tehničara. Zaposlen je u Hrvatskim šumama.

Planinariti je počeo 1977., kada je u organizaciji PD »Jastrebarsko« obišao Karlovačku transverzalu. Od tada gotovo svaki vikend aktivno provodi u planinama. Sudjelovao je u označavanju Jaskanskog planinarskog puta i dodijeljena mu je značka br. 3. Od 1984. godine pročelnik je sekcije za JPP i označavanje putova, aktivno radi u gospodarskoj sekciji, koja brine o domu i piramidi na Japetiću. Od 1998. godine predsjednik je HPD »Jastrebarsko«. Završio je tečaj za zaštitu prirode HPS-a, alpinističku školu 1996., a školu orientacije 1999. Od 1995., kada je završio školu za vodiče, aktivno vodi izlete, a 2004. položio je ispit za vodiča HPS-a. Do sada je u HPD »Jastrebarsko« organizirao pet planinarskih škola. Jedan je od suosnivača PD »Šumar« 1999. godine.

Obišao je sve značajnije planinarske obilaznice te posjetio većinu hrvatskih, slovenskih, crnogorskih i bosansko-hercegovačkih planina. Penja se i na vrhove austrijskih i talijanskih Alpa, Dolomita i Pireneja, bio je u rumunjskim i bugarskim planinama, a u Africi se popeo na Kilimanjaro, Mont Kamerun i Visoki Atlas.

Alan Čaplar

IRINA MARJANAC, r. KURTIN (1924. – 2005.)

Dana 24. ožujka 2005. u Zagrebu nas je u 81. godini života zauvijek napustila prva hrvatska speleologinja – Irina Marjanac, rođena Kurtin.

Irina Kurtin rođena je 22. studenoga 1924. u Zagrebu, gdje se školovala i postala slobodnom filmskom radnicom – sekretaricom režije. Radila je u »Duga filmu«, »Zagreb filmu«, »Avala filmu«, firmi »Interpublik« i na kraju u »Jadran filmu«. Planinarstvom se počela baviti sama, još kao djevojka. U PD »Zagreb« upisala se u srpnju 1949. i počela odlaziti na organizirane planinarske izlete. Kada je 1949. u PD »Zagreb« osnovana speleološka sekcija, Irina je odmah postala njezinom članicom i od tada sudjelovala u organiziranim speleološkim istraživanjima. Godine 1950., kada je zbog boljih uvjeta rada većina članova odlučila osnovati speleološki odsjek u PD »Željezničar«, bila je jedna od osnivačica Speleološke sekcije PD »Željezničar«, čijom je članicom ostala do smrti. Tu je upoznala svojeg budućeg supruga Slavka, za kojeg se 24. lipnja 1950. udala i 1953. rodila sina Tihomira. U razdoblju od 1953. do 1958. bila je knjižničarka, korespondentica i distributerka časopisa »Speleolog«, što ga SO HPD »Željezničar« izdaje od 1953. do danas, i za koji je napisala nekoliko priloga.

Sudjelovala je gotovo u svim speleološkim istraživanjima od 1949. do 1958., koliko je trajalo njezino aktivno razdoblje. Od 1958., zbog roditeljskih obveza, nije više bila aktivna na terenu, ali je vezu održavala preko supruga Slavka i sina Tihomira, koji je još kao mladić postao članom Speleološkog odsjeka.

Irina je i hrvatski ženski speleološki rekorder. U Speleološkoj je sekciji bilo i drugih žena. Neke od

njih bile su samo potpomažuće članice, no neke su ulazile i u šipanje, a samo neke i u jame. Bilo je to razdoblje kada se u jame moglo ulaziti jedino pomoću speleoloških ljestvica, uz osiguranje užetom. Jedina žena koja je u tim počecima naše speleologije ulazila i u šipanje i u jame bila je Irina. Sa suprugom Slavkom posjetila je i istražila više šipila i jama. Prva okomica niz koju se Irina spustila je ona u šipili Lipi u Gorskom kotaru, danas poznatoj turistički uredenoj šipili Lokvarki. Za vrijeme praznika 29.–30. studenoga 1953. najprije spuštalala osigurana užetom niz natrute drvene ljestve, sagrađene 1935., duboke desetak metara (danas su na tim mjestima sagrađene strme, ali čvrste metalne stube). Irina se tada s muškim dijelom ekipe spustala pomoću ljestvica u novootkriveni dio šipile, svladavši nekoliko okomici od desetak metara i došla do tada najnižeg dijela šipile koji se nalazi 142 m ispod ulaza. To je najveća dubina do koje se do tada spustila jedna žena u Hrvatskoj.

Sljedeće godine, 2. svibnja 1954., opet pomoći speleološkim ljestvicama, spustila se u ponor-jamu Ogradčine kod Studenaca u Lici, duboku 33 m. Značajno je spuštanje u jamu Irina izvela 2.–3. listopada 1955., kada je istraživala jamu Mandelaju kod Oštarija. Tada se po speleološkim ljestvicama spustila niz 38 m duboku okomicu, sišla niz strmi sipar i tu na polici, iznad nove strmine, u jami dežurala u improviziranom podzemnom logoru. Bio je to prvi bivak postavljen u nekoj hrvatskoj jami, a Irina je bila tako prva speleologinja u Hrvatskoj koja je bivakirala u jami.

Značajno je Irinino sudjelovanje u prvim paleontološkim iskapanjima u šipili Veternici započetim 1950. god. Iako su iskapanja obavljali amateri – članovi Speleološke sekcije, ona nisu bila nestručna, već u skladu s ondašnjim metodama iskapanja. Upute za rad davao je prof. dr. Ivaniček iz Antropološkog zavoda u Zagrebu i ujedno nadzirao iskapanja. Kada je 1951. osnovana

posebna Komisija za iskapanje i zaštitu špilje Vaternice, na čelo je izabran Slavko Marjanac, Irinin suprug, kojega je tek 1953. zamijenio tada diplomirani geolog Mirko Malez. Rezultati tih paleontoloških iskapanja su poznati, a dobar dio zasluga za dobro obavljen posao u ovim početnim radovima pripada i Irini Marjanac.

Sudjelovala je ukupno u 185 istraživačkih akcija i posjetila ili sudjelovala u istraživanju ukupno dvjestotinjak špilja i jama. Osim na speleološkim akcijama,

Irina je sudjelovala i u raznim planinarskim pohodima, sletovima i običnim, jednodnevnim izletima po raznim planinama u Hrvatskoj i u susjednim zemljama.

Po Pravilniku KS PSH naziv speleolog–suradnik stekla je 1949., naziv speleolog–pripravnik 1956., a naziv speleolog 1970. i dobila značku br. 5. Za svoj rad primila je 1960. zlatnu značku PD »Željezničar«, a 1975. proglašena je počasnom članicom Speleološkog odsjeka.

Vlado Božić

VODIČKI TEČAJ NA VODICAMA

Na poticaj PD »Dubovac« iz Karlovca održan je u planinarskom domu »Vodice« kod Sošica tečaj za vodiče društvenih izleta. Tečaj je organizirala i provela Komisija za vodiče Hrvatskoga planinarskog saveza. Odazvalo se četrnaestoro planinara iz planinarskih društava »Dubovac«, »Pliva«, »Vrapče« i »Zanatlijac«. Predavači su bili Darko Luš, Dražen Lovreček, Hrvoje Vukalović i dr. Borislav Aleraj. Na dan ispita tečaju se pridružio Dragutin Valečić. Nakon uspješno završenog tečaja i položenih testova svi su sudionici primili značke, iskaznice i diplome. Tako je učinjen novi korak ka osposobljavanju vodiča i na taj način otklonjen nedostatak školovanih vodiča u tim društвima.

Vitomir Murganić

RUSOV POHOD NA MEDVEDNICU

U subotu 23. travnja 2005. PD »Ericsson–Nikola Tesla« organiziralo je tradicionalni 13. Rusov pohod na Medvednicu. Za razliku od prošle godine, ove je godine vrijeme bilo vrlo ugodno (sunčano, ali ne vruće). Sudjelovalo je 418 planinara iz 38 planinarskih društava iz Hrvatske, BiH i Slovenije (prošle je godine bilo 311 sudionika). Gotovo su svi sudionici prošli cijelu trasu pohoda od parkirališta na Sljemenskoj cesti kod Blizneca preko Njivica, Hunjke, vrha Sljemena do pansiona »Medvednica«, gdje je priređena planinarska zabava sa živom glazbom, koja je potrajalala do kasnih poslijepodnevnih sati.

Značajka je ovoga pohoda uobičajeno velik broj slovenskih planinara (oko 45%) iz mnogih mjesta (Novo mesto, Šentrupert, Andraž, Maribor, Velenje, Mislinja, Slovenjgradec, Poljčane, Polzela, Ljubljana...). Od hrvatskih planinara, posebno su brojni bili planinari iz PD »Strahinjščica« iz Krapine (50 sudionika), s tim da je više od polovine činio njihov planinarski podmladak. Posebno nam je bio drag dolazak kaštelanskih, našičkih i gospičkih planinara. Neobična je pojавa da iz Zagreba i bliže okolice sudjeluje razmjerno malen broj sudionika, ali su zato poseban pečat pohodu dali članovi PD »Tajan«, iz prilično udaljene Zenice.

Na pohodu su dodijeljene diplome planinarske škole koju je održalo PD »Ericsson–N. Tesla« i priznaja društvima s kojima nas veže dugogodišnje poznanstvo i suradnja, i to: PD »Planika« iz Maribora, PS »Andraž« iz Andraža pri Polzeli, HPD »Željezničar« iz Zagreba i PD »Tajan« iz Zenice. Na kraju jedan zanimljiv podatak: prvi puta u dosadašnjih 13 godina na pohodu je bilo više planinarki nego planinara!

Damir Kuzmanić

»DVADESETICA« – NOVA PLANINARSKA OBILAZNICA

U povodu svoje 20. obljetnice PD »INA Trgovište–Bjelolasica« otvorilo je planinarsku obilaznicu pod nazivom »Dvadesetica«. To je točkasta planinarska obilaznica s 20 kontrolnih točaka koje treba obići po posebnom sistemu.

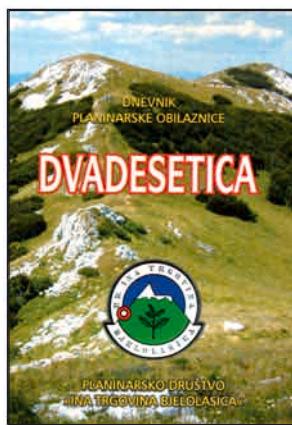
Prva kontrolna točka je vrh Bjelolasice – Kula (1536 m), a ostale točke obilaznik odabire tako da za vršno slovo naziva svake kontrolne točke mora ujedno biti početno slovo naziva sljedeće KT. Radi lakšeg obilaska, predviđeno je 10 planinarskih kuća koje se mogu koristiti kao poveznice ili »džokeri«. Pomoću poveznica može se nastaviti niz, bez obzira na završno slovo prethodne KT. Najviši vrh Hrvatske, Sinjal na Dinaru, je »super-džoker« ili ničim uvjetovana poveznica koja se može koristiti bez obzira na završno slovo prethodne KT i dalje nastaviti niz slovom prema vlastitom izboru. Obilaznik smije najviše 4 džokera i »super-džoker« – Dinaru. Uz malo kombinatorike, nadamo se da ćete uspješno obići »Dvadeseticu«.

Dnevnik »Dvadesetice« po cijeni od 25 kuna može se naručiti od Zlatka Glavine na tel. 098/90-25-745 ili od Ronald Schreinera na tel 01/38-34-067.

Ronald Schreiner

IZLOŽBA FOTOGRAFIJA VLADIMIRA HABJANA

Slovenski dom Bazovica u Rijeci, unutar kojeg djeluje i planinarska sekcija, organizirao je i postavio u svojim prostorijama izložbu fotografija urednika »Pla-

ninskog vestnika« Vladimira Habjana. Izložba je otvorena 22. travnja, uz prigodni program koji su priredili članovi Slovenskog doma. Na izložbi je predstavljeno stotinjak najboljih Habjanovih snimaka iz slovenskih planina. Posebno su dojmljive slike snimljene u jutra i predvečerja na osamljenim mjestima. Mnoge od njih već su objavljene u časopisu »Planinski vestnik« i u Habjanovim planinarskim vodičima.

Alan Čaplar

NOVOSTI IZ ŽUPANJSKE »TIKVICE«

Ima jedna dobra vijest, a loše nema: HPD »Tikvica« je poslije devet godina i dva puna predsjednička mandata zamijenilo predsjednika predsjednicom. Dana 16. travnja organizirana je deveta skupština društva u vrlo lijepom prostoru restorana MTV u Županji, u atmosferi koja je bila na čast i gostima i domaćinima.

Prošlu smo godinu, kao i sve prijašnje, završili u svakom pogledu uspješno i time se ponosimo. O tome govore 22 članka i vijesti o našem društvu u »Hrvatskom planinaru« i još toliko članaka u kojima se spominju naši članovi ili ime našega društva. Drugim riječima, od 1997., kad je osnovano društvo, o njemu se pisalo u prosjeku u svakom drugom broju časopisa. Usto, bili smo prisutni i u svim lokalnim, regionalnim i državnim tiskovinama, koje su pisale o našem radu i uspjesima u približno 25 članaka, kao i u »Brodskom planinaru«, VTV-u, te redovno na hrvatskom radiju Županja. Uz nekoliko fotografskih izložbi, organizirali smo i povelik broj planinarskih predavanja. Posebno se ponosimo što su naši članovi završili razne tečaje HPS-a: ukupno je 18 markacista, vodiča društvenih izleta, članova sa završenom općom planinarskom školom, a jedan je član završio ljetni tečaj vodiča.

Zapisnik s izborne skupštine bio je »težak« 22 stranice. Nismo time opteretili prisutne goste, već smo brzo priveli skupštinu kraju i prešli na pjesmu, ples, razgovore i druženje uz kulen, šunku, čobanac i kolače. Kad tome dodamo osam tamburaša sa slavonskih »planina«, a to su »Najbolji hrvatski planinarski tamburaši«, svi smo se zadovoljni vratili svojim kućama.

U prošloj godini imali 110 izleta i 50 sastanaka društva, što je zabilježeno u Biltenu o radu našega društva. Foto-sekcija se za ovu prigodu pobrinula u prostoru restorana postaviti retrospektivu o radu društva, s

Urednik »Planinskog vestnika« Vladimir Habjan pred svojim fotografijama

Berislav Tkalac – prvi Županac na vrhu Kilimanjara

uokvirenim fotografijama većeg formata i prikazom uspona na Kilimanjaro, Mont Blanc, Monte Rosu, Grossglockner, Marmoladu, Triglav, Čvrsnicu, Dinaru, Velebit i izleta na Dilj-goru. Sve su to ispenjali članovi našega društva, a od 1996. do danas u društvo nas je bilo učlanjeno 125. U 2004. godini imali smo 51 člana, što je i prosjek svih ovih godina, a najviše nas je bilo 2001. (70 članova). Skupštini se odazvalo 37 domaćih planinara (ipak nas je ovaj put bilo više nego njih) i 35 gostiju iz Daruvara, Pakrac, Nove Gradiške, Pleternice, Slavonskog Broda, Đakova, Vinkovaca, Orašja i dvaju društava iz Osijeka.

U novo rukovodstvo izabrani su: predsjednica Emilija Marković, tajnica Dragica Šimić i blagajnica Biserka Zorić. Puno sreće i zadovoljstva u vođenju društva poželjeli su im u svojim govorima predstavnici prisutnih planinarskih društava, a skup je pozdravio i predsjednik Slavonskog planinarskog saveza Miro Mešić. Dobrim željama pridružio se i stari predsjednik Berislav Tkalac, koji se ujedno zahvalio svima na dosadašnjoj suradnji i pomoći. Posebno se zahvalio društvu za moralnu i materijalnu podršku u pripremi uspona na Kilimanjaro, kamo je stigao 2. veljače ove godine. To je do sada i najveća nadmorska visina na koju se popeo netko iz Županje.

Berislav Tkalac

DOĐITE NA OMANOVAC

PD »Psunj« iz Pakraca svoj dom na Omanovcu u prošloj godini iznajmilo je jednom pakračkom poduzeću s namjerom i željom da dom bude na usluzi planinarkama, kao i građanima grada Pakrac i Lipika. Međutim, nedavno je morao biti raskinut ugovor o najmu, pa o

Lapis Plus d.o.o.

ZASTUPNIK Pro-luX
ZA RH BiH i SLO

Compact
dalekozori

Monokulari

ZOOM
dalekozori

Panoramski
dalekozori

Kompas

Alu. bat. lampe

BESPLATNI PROSPEKTI 01/4677015

www.lapis-plus.hr

domu »Omanovac« ponovno brigu vodi PD »Psunj«. Članovi društva sada dežuraju u domu od petka do nedjelje, a za veće skupine planinara, dom može biti otvoren i u druge dane, ali se treba najaviti domaru na telefon 098/99-63-776. Dom »Omanovac« raspolaže sa 18 ležajeva, ali može primiti i do 70 planinara. Opskrbljen je pićima, a jela s roštilja mogu se dobiti uz predhodnu najavu domaru.

Mladen Pavković

Planinarski dom Omanovac

foto: Mladen Pavković

SPASIMO KUĆU NA SNJEŽNIKU!

Prvoga studenog 2003. orkansko je jugo teško oštetilo krov planinarske kuće na Snježniku iznad Platka (1496 m). Prema troškovniku za sanaciju krova i obnovu zgrade potrebno je 495.000 kuna. Budući da HPD »Platak« iz Rijeke nema toliko sredstava, obraća se

svim planinarima i planinarskim društvima u Hrvatskoj s molbom za pomoć. Novčana sredstva mogu se doznačiti na žiro-račun društva broj 2340009-1110033476 kod Privredne banke Zagreb, s naznakom: »za obnovu kuće na Snježniku«. Sve potrebne obavijesti mogu se dobiti na telefon 051/337-637 utorkom od 18-20 sati te na mobitel 098/849-508. Društvo zahvaljuje svima i za najmanju pomoć.

Josip Jurasić

11. 6.	Proljetni pohod na Žumberak <i>Sošice - Rajakovići - Sekulići ili Sošice - Sv. Gera - Sekulići</i> <i>Alternativna trasa: Sošice-Rajatovići-Sekulići</i>	PŠK »Trešnjevka-Monter«, Zagreb Klajić Josipa, 01/33-13-030, 091/48-12-143 Farkaš Lierka, 01/65-22-984, 098/19-43-001
12. 6.	Pohod po Goranskom pl. putu <i>Gornja Dobra - Skradski vrh - Vražji prolaz - Donji Ložac</i>	HPD »Zagreb-Matica«, Zagreb
19. 6.	Memorijal Boris Bogević <i>Veli Brgud - Zvoneća - Lome - Jelenjak - V. Brgud</i>	PD HPT »Učka«, Rijeka Ilija Blatančić, 051/254-912, 098/305-831
19. 6.	Dan HPD »Lipa«, Sesvete <i>Medvednica, pl. dom »Lipa«</i>	HPD »Lipa«, Sesvete Branko Podolar, 01/20-01-624
22. 6.	Pohod Javorovom stazom zdravlja <i>početak u Zlatar Bistrici u 9h</i>	HPD »Javor«, Zlatar Bistrica Nenad Hoić, nenad.hoic@kr.t-com.hr
25. 6.	Petrovo na Petrovom vrhu <i>pl. dom »Petrov vrh«, Zapadni Papuk</i>	PD »Petrov vrh«, Daruvar Slavko Sohr, 098/17-00-866 Milivoj Gorinšek, 043/78-00-012
26. 6.	Ivanje na Ivanšćici <i>Ivanšćica, pl. dom »Josip Pasarić«</i>	HPD »Ivančica«, Ivanec Borislav Kušen, 042/782-135
2. - 3. 7.	15. obljetnica Mrkopaljskog puta	HPD »Bijele stijene«, Mrkopalj Stanislav Horacek, 098/402-141, s.horacek@hi.htnet.hr Branko Blažević, 051/833-248
10. - 11. 7.	Obilazak Zagrebačkog romarskog puta <i>Zagreb - Marija Bistrica - Zagreb</i>	HPD »Stanko Kempny«, Zagreb Tomislav Pavlin, 01/61-40-016, 098/313-713
10. 7.	Susret planinara u Gornjem Međimurju <i>Gornje Međimurje</i>	HPD »Međimurje«, Čakovec Magdalena Bistrović, 040/310-955 Bogomir Trabe, 091/50-49/566

MAYA MAYA

“Kako kupovati POVOLJNO”

Naruči - počekaj - uštedi → 50%

“Kako i gdje kupovati povoljno?”

Robu u prednarudžbi rezervirajte na internet stranici www.mayamaya.net ili na besplatni telefonski broj 0800 200 125

“Kada i kako primiti robu?”

Robu očekujemo krajem lipnja. O svim detaljima ćete biti Vi, cijenjeni kupci, obaviješteni e-poštom ili telefonom. Robu ćete preuzeti u trgovinama MAYA MAYA ili će Vam biti dostavljena brzom poštom.

“Viši vrh osvojiš, veći popust dobiješ”

Maya Maya potiče i nagrađuje planinare na osvajanje vrhova. Osvojite vrh iznad 1000 m i izaberite bilo koji proizvod s popustom.

100 m visine vam donosi 1% popusta

Štapovi za hodanje

Štapovi za hodanje su vrlo preporučljivo pomagalo, ne samo za planinske nego i za ravnije terene. Pri hodu s štapovima se povećava potrošnja energije, a time i otkucaji srca jača se i gornji dio tijela. Upotreba štapova ublažava bolove i napetost mišića vrata i predjela rama. Posljedično se povećava gibkost vrata i kralježnice. Pri hodu s štapovima aktivni su i mišići ruku, ramena, prsni i ledni mišići. Takav hod smanjuje opterećenje koljena i posljedično zglobova. Teleskopski štapovi za hodanje, koje Vam nudimo su trodijelni, s "antišok" sistemom za ublažavanje udaraca, te s špicom iz karbida. Priložene su dvije različite vrste špiceva koji se mogu mijenjati te gumeni nastavak za hod po asfaltnim površinama.

Čelna lampa

Čelna lampa je višestruko upotrebljivo i vrlo praktično pomagalo. Namijenjena je, ne samo za planinare, kad ih uhvati mrak, nego za tabore odnosno kampiranja, ali i za neke domaće poslove, kad nam je potreban i izvor svjetlosti i slobodne ruke. Čelna lampa koju nudimo Vama kupcima po posebno povoljnoj cijeni ima dva izvora svjetlosti: LED diode s štedljivom potrošnjom i halogensku žaruljicu s jakim svjetlosnim snopom: moguće namještanje LED dioda na tri različita stupnja jakosti te s prilagodljivim nagibom snopa svjetlosti i prilagodljivom elastičnom trakom. Svjetiljka radi na 3 male baterije, koje su PRILOŽENE u proizvodu.

www.hillwinners.com

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

VRH:	VISINA:
Prostor za pečat	
Popust korišten dana:	

MAYA MAYA

Ime i prezime: _____

P.S. Ostale akcije mjeseca.

Velika akcija šatora
Svi modeli sezone 2004, 30-50% jeftiniji

Savana

Tourist

Ne propustite veliko otvorenje
trgovina MAYA MAYA
u Rijeci i Splitu.

0800 200 125

MAYA MAYA
www.mayamaya.net
info@mayamaya.net zagreb@mayamaya.net split@mayamaya.net rijeka@mayamaya.net

Zagreb, 01 37 00 434

Grahorova 4

Split, 021 343 423

Varoški prilaz 4

Paklenica, 023 369 889

kod benzinske

Novi katalog potražite u
svim Iglu šport trgovinama

GORE-TEX® GORE™ is a registered trademark of W.L. Gore & Associates

www.iglusport.hr

GARMONT

challenge the elements